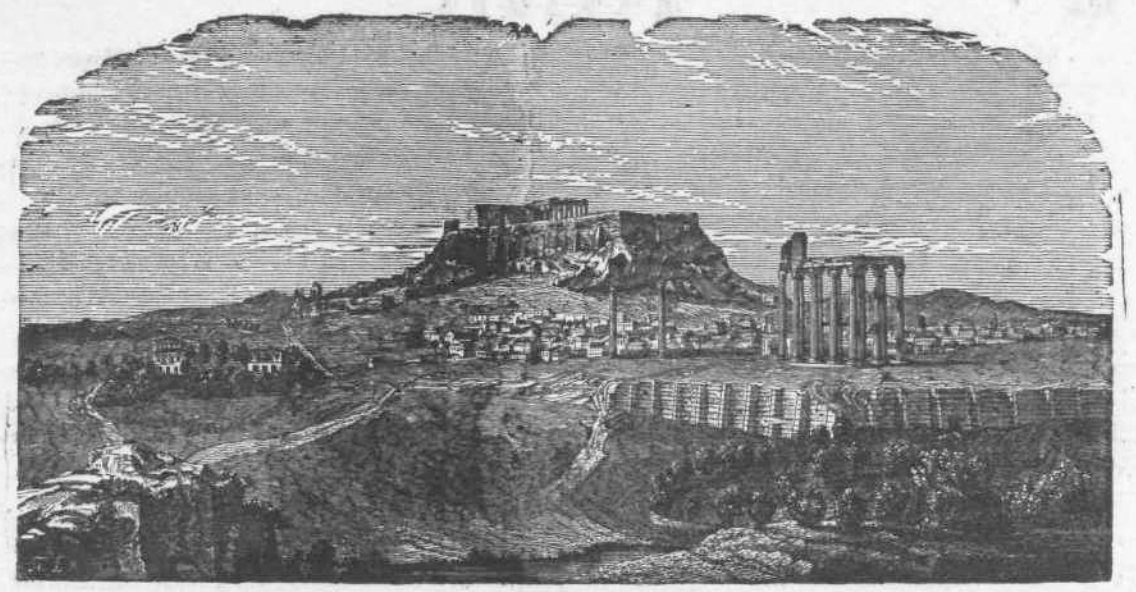

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ, 1868. ΤΟΜΟΣ ΙΘ'. ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 448.

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΑΝΑΜΙΚΤΑ.

Ὑπὸ

ΚΩΝΣΤ. Ν. ΣΑΘΑ.

ΜΕΡΟΣ Α'.

Ο ΕΝ ΜΟΛΔΟ-ΒΛΑΧΙΑ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΠΡΟ ΤΩΝ ΦΑΝΑΡΙΩΤΩΝ.

§ 1

Παρὰ πολλοῖς ἐπεκράτησεν ἡ ἰδέα ὅτι οἱ Φαναριῶται ἡγεμόνες εἰσήγαγον πρῶτοι τὸν ἑλληνισμὸν εἰς τὰς παρὰ τὸν Ἴστρον ἡγεμονίας (*), ἐνῷ οὗτος πολλοὺς αἰῶνας πρὸ αὐτῶν εἰσαχθεὶς κατώρθωσε διὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ εὐφυΐας καὶ δραστηριότητος νὰ ἐπιβληθῇ ἐν τῷ τόπῳ, καταστὰς ἀναγκαῖος ἐν χώρᾳ, ἥτις οὔτε γλῶσσαν εἶχεν ἔτι μορφώσει, πάντη δὲ ἦτο ἄμοιρος πολιτικῶν ἀνδρῶν. Τὴν ἐπικράτησιν αὐτοῦ δὲν ἔβλεπον μ' εὐμενὲς ὄμμα οἱ ἰθαγενεῖς, καὶ ἐκ μυσαροῦ ξενηλασίας πνεύματος προσεπάθησαν μυριοτρόπως πρὸς καταστροφήν του· καὶ δὴ ἀπηνῶς ἐδιώχθη, βαρβάρως ἐκυλίσθη ἐν τῷ αἵματι, πλὴν ἐκ τῶν ἐρειπίων του ἀκμαιότερος ἀνέθηλε. Τοιαύτας ὑποστὰς περιπετείας ὁ παρὰ τὸν Ἴστρον ἑλληνισμὸς ἐπὶ τέλους διὰ τῶν Φαναριωτῶν ἡγεμόνων ἐθριάμβευσε.

Πρῶτος ὁ ἀοίδιμος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νήφων ὁ Πελοποννήσιος ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Ῥοδόλφου (Ῥαδούλου) Δ' (1493—1508) κατέθετο τὰ θεμέλια τοῦ ἑλληνισμοῦ, ἀναμορφώσας καὶ πολιτείαν καὶ ἐκκλησίαν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Βυζαντινῆς ἐθιμοταξίας (1). Μετὰ πεντηκονταετηρίδα ὁ Ἕλλην Ἰάκωβος Βασιλικὸς καταλαβὼν τὸν θρόνον τῆς Μολδαυίας (1558—1562) πρῶτος συνέστησε σχολεῖα καὶ ἀκαδημίαν καὶ προσεκάλεσεν ἐκ Γερμανίας καθηγητάς (2). Ὀλίγον ὕστερον ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Ἰωάννης Ζῶτος ὁ ἐπιλεγόμενος Τσιγαρᾶς, συζευχθεὶς τὴν περιζήτητον θυγατέρα τοῦ ἡγεμόνος τῆς Μολδαυίας Πέτρου τοῦ Χωλοῦ (1586—1591) ἀνενδότως εἰργάσθη ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ, διότι καὶ

(*) ΣΗΜ. ΠΑΝΔ. Ὁ Κ. Γ. Γ. Παπαδόπουλος ἀπέδειξεν ἱστορικῶς ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ τῇ ἐπιγραφομένῃ «Περὶ τοῦ ἐν Βλάχοις ἑλληνισμοῦ,» ὅτι πολὺ πρὸ τῶν Φαναριωτῶν ὑπῆρχον στενόταται σχέσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Δακίας, ἐπενεργήσασαι δραστηρίως εἰς τὰ τῶν κατοίκων τῆς χώρας ταύτης. (Ἴδε Πανδ. τόμ. Γ', σελ. 169, 193, 234.)

(1) Βλέπε κατ' ἔκτασιν Κ. Σάθα Νεοελληνικὴν Φιλολογίαν σελ. 97.

(2) Ὁ αὐτόθι σελ. 179.

τοὺς ἐξ Ἑλλάδος ἐρχομένους περιέθαλπε καὶ εἰς συγγραφὰς καὶ ἐκδόσεις βιβλίων γενναίως ἐδαπάνα (1).

Ἕλληνες τὴν καταγωγὴν ἦσαν οἱ ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας Μιχαὴλ ὁ Ἀνδρεῖος (1592—1601), Ῥοδόλφος ὁ Γ' καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Δ'. Ἐπὶ τῶν τελευταίων πάμπολλοι ὁμογενεῖς ἐλθόντες εἰς Βλαχίαν κατέλαβον πολλὰς ἐπισήμους θέσεις· τοῦτο δὲ διήγειρε τὸ μῖσος τῶν αὐτοχθόνων, οἵτινες μετὰ πολλὰς ματαίας ἀποπείρας κατώρθωσαν νὰ διαπράξωσι νέον σικελικὸν ἑσπερινόν, κατασφάξαντες τοὺς ἐπήλυδας (1617) (2). Ἐπὶ τῶν διαδόχων ἡγεμόνων ἄλλοι ἐλθόντες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἔλαβον πολλὰ τῆς πολιτείας ἀξιώματα καὶ εἰς τοσοῦτον ἰσχύος ἔφθασαν, ὥστε τὸν ἡγεμόνα Ματθαῖον Βασαράβαν κατώρθωσαν νὰ σύρωσιν ὑπόδικον ἐν Κωνσταντινουπόλει· πλὴν οὗτος ἀθωωθεὶς μεγάλως εἰργάσθη πρὸς καταστροφὴν τῆς ἐν ταῖς χώραις του ἐπιῤῥοῆς τῶν Ἑλλήνων. Ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ καὶ ὁ Βασαράβας, μὴ εὑρίσκων ἐν τῷ ἔθνει του ζωτικὰ στοιχεῖα, ἠναγκάσθη νὰ προσοικειωθῇ τὸν ἑλληνισμόν, ἡ δὲ πρὸς τὸν μέγαν αὐτοῦ θησαυροφύλακα Γλίναν ἡ Γκίναν τυφλὴ ἐμπιστοσύνη ἐκινδύνευσε τὸν θρόνον αὐτοῦ (3).

Μετὰ τὸν Βασαράβαν ἡγεμόνευσαν τῆς Βλαχίας οἱ Ἕλληνες Μίχνας Γ' (1658—1659), Γεώργιος Γκίκας (1659—1660) ὁ πρότερον ἐν Μολδαυίᾳ ἡγεμονεύσας (1658), καὶ Γρηγόριος Γκίκας (1660—1664). Ἐπὶ τοῦ μετὰ τὸν Γρηγόριον ἰθαγενοῦς ἡγεμόνος Ῥοδόλφου (Ῥαδούλου) ΙΒ' (1665—1669) οἱ Ἕλληνες ἀποδιωχθέντες ἐκ Βλαχίας πολυπληθέστεροι ἐπανῆλθον ἐπὶ τοῦ διαδεξαμένου τὴν ἀρχὴν Ἀντωνίου Α' (1669—1672), καὶ τοῦ δεύτερον ἡγεμονεύσαντος Γρηγορίου Γκίκα (1672—1673. Ἔκτοτε δὲ ὁ ἑλληνισμὸς ἐπαξίως ἐκτιμηθεὶς ἀποκατέστη ὁριστικῶς εἰς τὰς παριστρίους ἡγεμονίας, καὶ κατέλαβε τὰ ὑπουργήματα ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τῆς Μολδαυίας Ἀλεξάνδρου Δούκα (1669), Δημητρίου Καντακουζηνοῦ (1674), Ἀντωνίου Ῥωσέτη (1676), καὶ τῶν τῆς Βλαχίας Ἀλεξάνδρου Δούκα (1673—1678) καὶ Σερβάνου Καντακουζηνοῦ (1679—1688)· ἰδίᾳ δὲ μεγάλης ἤκμασεν ἐν Βλαχίᾳ ἐπὶ τοῦ ἡγεμόνος Κωνσταντίνου τοῦ Βραγκοβάνου, περὶ οὗ θέλομεν εἴπει τινά.

§ 2

Ματθαῖος Βραγκοβάνος, εὐγενὴς Βλάχος νυμφευθεὶς τὴν Ἑλένην θυγατέρα τοῦ ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑπουργοῦ (μεγάλου ποστελνίκου) Κωνσταντίνου τοῦ Καντακουζηνοῦ ἐγέννησεν ἕνα υἱόν, τὸν Κωνσταντῖνον.

(1) Ὁμοίως σελ. 222.

(2) Φωτεινοῦ, ἱστορία Δακίας, τόμ. Β'.—Ubicini, Provinces Roumaines (Univers Pittoresque).

(3) Γλίναν ἢ Οὐδισίνης, Γκίναν ὁ Φωτεινός.

Ἡ ἀποτυχία τῆς πολιορκίας τῆς Βιέννης, ἡ νίκη τοῦ Σοβιέσκη καὶ αἱ μετέπειτα ἀλλεπάλληλοι τῶν Τούρκων καταστροφαὶ κατέδειξαν ὅτι ἡ μεγάλη μουσουλμανικὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχε σιδηροῦς τοὺς πόδας. Ὁ τότε ἡγεμονεύων τῆς Βλαχίας Σερβάνος Β' ὁ ἐκ Καντακουζηνῶν ἐθεώρησε πρόσφορον τὴν περίστασιν ἵνα βάλῃ εἰς ἐνέργειαν τὰ φιλόδοξα σχέδιά του· καὶ συνδεθεὶς διὰ συμμαχίας μετὰ τῶν τσάρων τῆς Ῥωσσίας Ἰωάννου καὶ Πέτρου, συνωμολόγησε μυστικὴν μετὰ τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λεοπόλδου Α' συνθήκην, τῆς ὁποίας πρώτιστος ὅρος ἦτο ἡ ἀνάστασις τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τὸ σκῆπτρον αὐτοῦ, ὡς ἀπογόνου τῶν Καντακουζηνῶν. Ἐὰν αὕτη ἐπραγματοποιεῖτο, προβληματικὴ καθίστατο ἡ ὕπαρξις τοῦ Ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ ἂν μὴ παρέδιδεν εἰς τὸν Καντακουζηνὸν τὸ σκῆπτρον τοῦ Βυζαντίου, τοὐλάχιστον ἐγγυᾶτο τὴν αὐτονομίαν τῆς Βλαχίας. Ἀλλὰ τὸ σχέδιον τοῦ μεγαλεπηβόλου ἡγεμόνος ἐπολέμησεν ἡ μοχθηρὰ τῶν εὐγενῶν τῆς Βλαχίας ἀντίπραξις, καὶ ὁ Σερβάνος, ἀναγκασθεὶς νὰ παραγγείλῃ εἰς τὰ ἐν Βελιγραδίῳ γερμανικὰ στρατεύματα νὰ σταματήσωσι τὴν νικηφόρον πορείαν των, κατέβη παρακαίρως εἰς τὸν τάφον (19 Ὀκτωβρίου 1688).

Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ οἱ Βλάχοι, ἀπεχθανόμενοι τὸ ἑλληνικὸν γένος, δὲν ἠθέλησαν ἵν' ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ὁ ὑποδειχθεὶς υἱὸς τοῦ Σερβάνου Γεώργιος ὁ Καντακουζηνός, ἀλλ' ἐσπευσμένως ἐξέλεξαν τὸν ἀνεψιὸν αὐτοῦ Κωνσταντῖνον τὸν Βραγκοβάνον, Βλάχον πατρόθεν (1).

Παραλαβὼν τὴν ἀρχὴν ὁ τέως μέγας λογοθέτης (ὑπουργὸς τῆς δικαιοσύνης) ἀμέσως κατέδειξεν, ὅτι ἂν καὶ δὲν εἶχε κληρονομήσει τὸ ἐθνικὸν φρόνημα τοῦ θείου του, ἀρκούντως ὅμως εἶχε ποτισθῆ τὰ νάματα τοῦ ἑλληνισμοῦ.

Ὁ Βραγκοβάνος εἰσακούων τὰς εὐχὰς τοῦ ἔθνους του δὲν ἠθέλησεν ἵνα ἐπωφεληθῇ τὰς κατὰ τῶν Τούρκων νίκας τῶν Αὐστριακῶν, οἵτινες καταλαβόντες τὴν Βλαχίαν ματαίως προσεπάθησαν νὰ τὸν ἀποσπάσωσι τῆς πρὸς τὴν Πύλην φιλίας. Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀποδίωξιν τῶν ξενικῶν στρατευμάτων οὐδὲν μέρος ἔλαβεν εἰς τοὺς μεταξὺ Τούρκων καὶ Γερμανῶν δεκαετεῖς πολέμους. Διὰ τῆς ἐν Καρλοβίτσῃ εἰρήνης ἡ Πύλη ἀναγνωρισθεῖσα κυρίαρχος τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας, ἀπήλλαξε τὴν Βλαχίαν διετοῦς φορολογίας. Τὸ προνόμιον τοῦτο ὤφειλεν ὁ Βραγκοβάνος εἰς τὸν περίπυστον Ἕλληνα Ἀλέξανδρον τὸν Μαυροκορδάτον, τοῦ ὁποίου ὁ υἱὸς Σκαρλάτος συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα αὐτοῦ Ἴλιγγαν. Ἀλλ' ὁ ἡγεμὼν τῆς Μολδαυίας Δημήτριος Καντιμὶρ, ἀδιάλλακτος τοῦ Βραγκοβάνου ἐχθρὸς, σατανικῶς ἐμηχανεύθη ἵνα περιπλέξῃ αὐτὸν εἰς πολιτικὰς δολοπλοκίας, καὶ χαλαρώσῃ οὕτω τὰς μετὰ τῆς Πύλης φιλικὰς σχέσεις τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ γαμβροῦ του στερηθεὶς τῆς ἐξαιρετικῆς προστασίας τοῦ παντοδυνάμου Μαυροκορδάτου, ἠναγκάσθη νὰ ζητήσῃ ἀλλαχοῦ στηρίγματα τοῦ κλονουμένου θρόνου του· ὅθεν μετὰ τὴν μάχην τῆς Πουλτάβας ἦλθεν εἰς συνεννόησιν μετὰ τοῦ νικητοῦ Πέτρου τοῦ Μεγάλου, ὅστις τῷ ἐγγυήθη τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Βλαχίας ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει σπουδαίου κατὰ τῶν Τούρκων περισπασμοῦ ἐν Σερβίᾳ καὶ Βουλγαρίᾳ. Ἡ προδοτικὴ τοῦ Καντιμὶρ διαγωγὴ ἠνάγκασε τὸν Βραγκοβάνον ἵν' ἀποποιηθῇ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν ὑποσχεθέντων εἰς τὸν ἡγεμόνα τῆς Ῥωσσίας, ὑποχρεωθέντα νὰ συνομολογήσῃ ταπεινωτικὴν εἰρήνην (1711).

Ὀλέθριον ὑπῆρξε τὸ τέλος τοῦ δυστυχοῦς Βραγκοβάνου, ὅστις μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ Πέτρου κατηγορηθεὶς ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν του ὡς ἐγκολπωθεὶς τὰ ῥωσσικὰ σχέδια συνελήφθη οἰκογενειακῶς καὶ ἀπήχθη εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ὁ Διονύσιος Φωτεινὸς περιγράφει οὕτω τὴν σύλληψιν καὶ ἀποκεφάλισιν τῶν Βραγκοβάνων. «Τὴν δευτέραν ἡ»μέραν (27 Μαρτίου 1714) κατὰ τὴν τῆς διακαι»νησίμου Παρασκευὴν, ἄρας μετὰ μεγάλης ὀργῆς ὁ »καπουτσίμπασης τὸν Κωνσταντὶν βοεβόδαν μετὰ »τῆς δόμνης αὐτοῦ, τῶν τεσσάρων υἱῶν, ἑνὸς ἐγ»γόνου βρέφους, τεσσάρων γαμβρῶν, καὶ ἑτέρων »ἀρχόντων καὶ ὑπηρετῶν, μεθ' ὅλου τοῦ κινητοῦ »πλούτου, ἔφεραν ἅπαντας εἰς Κωνσταντινούπολιν, »ἔνθα ἔκλεισαν τούτους εἰς ἕνα τῶν ἑπτὰ κουλάδων »ἢ πύργων, εἰς τὸν πλέον χείριστον τόπον τῆς κα»ταδίκης· ἡ δὲ περιουσία των ὅλη ἀποκατέστη βα»σιλικὴ, περὶ τῆς ὁποίας τόση ἀκριβὴς ἐξέτασις »ἔγινεν, ὥστε ἠρεύνησαν καὶ ὑπὸ τὰ τῆς δόμνης καὶ »τῶν νυμφῶν της φορέματα, πρᾶγμα πάντῃ ἀσυν»είθιστον εἰς τοὺς Τούρκους, διὰ νὰ λάβουν καὶ ὅσα »εἶχον ἐπάνω των· τοὺς ἐτυράννησαν δὲ ἐκεῖ ἕως »τὰς 15 Αὐγούστου.... Ὅθεν κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς »κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῇ 15 Αὐγούστου, καθ' »ὃν καιρὸν εὑρίσκετο ὁ σουλτάνος εἰς τὸ παραθα»λάσσιον ἀνάκτορον, ὀνομαζόμενον γιαλὶ κιόσκι »τοῦ Βυζαντίου, ἔφερον ἐκεῖ κάτωθεν τὸν Βραγκο»βάνον Κωνσταντὶν βοεβόδαν, ὃν καὶ ἀπεκεφάλισαν »μετὰ τῶν τεσσάρων αὐτοῦ υἱῶν Κωνσταντίνου, »Στεφάνου, Ῥάδουλου, καὶ Ματθαίου, καὶ τοῦ γαμ»βροῦ του μεγάλου κλουτσιάρη Ἰωάννου τοῦ Βακα»ρέσκολου, τῶν ὁποίων τὰ σώματα ἀφ' οὗ ἐστά»θησαν δι' ὅλης τῆς ἡμέρας ἐκεῖ, τὴν νύκτα ἔῤῥιψαν »εἰς τὴν θάλασσαν, τὴν δὲ δόμναν Μαρίαν μετὰ »τῆς νύμφης της, καὶ ἑνὸς βρέφους τοῦ μπεγζαδὲ »Κωνσταντίνου, (ὅπερ δι' ἐπιτηδειότητος τῆς τρο»φοῦ ἐλυτρώθη ἐκ τοῦ θανάτου), μετὰ τῆς θυγα»τρός της δομνίτσας Παλάσσας, μετὰ τῶν πέντε »γαμβρῶν της, καὶ ἑτέρων ἀρχόντων καὶ ὑπηρετῶν, »εἰς τεσσαράκοντα καὶ τρεῖς ψυχὰς, ἐξώρισεν εἰς »ἕνα φρούριον τῆς Ἀνατολῆς καλούμενον Χουτεὶδ ἢ Κιουτάγια» (1).

§ 3

Ὁ Κωνσταντῖνος Βραγκοβάνος ἐγένετο ὁ ἐνθερμότερος προστάτης τοῦ παρὰ τὸν Ἴστρον ἑλληνισμοῦ, ὅστις ἐπὶ τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ ἔφθασεν εἰς μεγάλην ἰσχὺν καὶ δόξαν. Ἐκτὸς τῶν ἐν τῇ αὐλῇ του προσληφθέντων Ἑλλήνων, ἐξεπαίδευσεν ἀδραῖς δαπάναις διαφόρους Ἑλληνόπαιδας ἐν τοῖς πανεπιστημίοις τῆς Εὐρώπης, ἐπὶ τὸ τελειότερον κατήρτισε τὴν ἐν Βουκουρεστίῳ ὑπὸ τοῦ Σερβάνου Καντακουζηνοῦ ἱδρυθεῖσαν Ἑλληνικὴν Ἀκαδημίαν (2) καὶ τυπογραφίαν (3), ἐν ᾗ γενναίᾳ τοῦ φιλομούσου ἡγεμόνος δαπάνῃ ἐξετυπώθησαν διάφορα βιβλία ἀραβιστὶ, βλαχιστὶ, ῥουθηνιστὶ, βουλγαριστὶ, καὶ πρὸ πάντων ἑλληνιστί. Ὅθεν δικαίως ἐπέσυρε τὴν διάπυρον εὐγνωμοσύνην τῶν Ἑλλήνων, προφορικῶς καὶ ἐγγρά-

(1) Ἱστορία τῆς Δακίας, τόμ. Β', σελ. 293, 297. Ὁ τρομερὸς θάνατος τῶν Βραγκοβάνων μεγάλην ἐντύπωσιν προξένησε παρὰ τῷ Βλαχικῷ λαῷ, ὅστις συγκινητικώτατα ἐξεικόνισε τὴν ἀπαισίαν ἐκείνην σκηνὴν ἐν δημοτικοῖς ᾄσμασι. (Ubicini, σελ. 85.)

(2) Φωτεινοῦ, Β' σελ. 170.— Ὁ Ἑλλάδιος λέγει ταῦτα περὶ τῆς Ἀκαδημίας ταύτης. «Neque mirum est Bucurestium academiam vocari. Nam adsunt philosophiæ et theologiæ professores duo præter episcopum, et duo hypodidascali. Numerus studiosorum quandoque CL, quandoque CC superat.» Status pr. Eccles. Gr. σελ. 17.

(3) Ὁ Ἑλλάδιος λαλεῖ οὕτω περὶ τῆς ὑπὸ Βραγκοβάνου βελτιώσεως τοῦ ἐν Βουκουρεστίῳ τυπογραφείου, δεχόμενος πρῶτον ἱδρυτὴν τὸν Σερβάνον. «Princeps serenissimus Ioh. Constantinus Bassarabas bœbodas, qui tantam curam huic typographio adhibuit, ut illud in summum perfectionis culmen extolleret. Nam non solum Græcis characteribus, verum Valachiis, Russicis, Bulgaricis, Turcicis, atque Arabicis elegantissimis et tanto principe dignitissimis, adornavit. Certa enim ac largissima stipendia sociis, qui ut plurimi monachi sunt, ac supremo typographiæ præfecto constituit, idque non ex communi ærario. Nam hæc sæpe una cummutatione principum, plane delentur; sed certos illis agros, vineas, sylvas, oves, boves, aliaque ad honeste vitam sustentandum prudentissime assignavit, et ad hæc omnia excolenda suo pretio a Tartaris famulos et ancillas emit: qui tanquam typographiæ subditi ad multa secuta eis inservire possunt. Charta etiam ex officina gratis illis suppeditatur.» Διορθωταὶ ἐν τῷ τυπογραφείῳ τούτῳ ἐχρημάτισαν πολλοὶ τῶν ἡμετέρων λογίων, ὡς Παναγιώτης Σινωπεὺς, Μελέτιος Μακρῆς, Ἄνθιμος ὁ ὕστερον Οὐγγροβλαχίας κλπ.

(1) Ὁ Κωνσταντῖνος ἔφερε τὰ ἐπώνυμα Βραγκοβάνος, Βασαράβας, Καντακουζηνός. Ὁ ἐχθρός του Καντιμὶρ διὰ μακρῶν προσπαθεῖ νὰ καταδείξῃ, ὅτι ὁ Βραγκοβάνος ἐσφετερίσθη τὸ δεύτερον ἐπώνυμον ἀνῆκον εἰς παλαιὰν τῆς Βλαχίας ἡγεμονικὴν οἰκογένειαν, καὶ τὸ τρίτον Καντακουζηνὸς, ἀνῆκον εἰς τὴν μητέρα του (Histoire de l'Empire Othoman, Paris 1743, tom. IV, σελ. 107. Παράβ. Φωτεινοῦ ἱστορίαν Δακίας τόμ. Β' σελ. 274, σημ). Ὠνομάζετο δὲ Βραγκοβάνος ἐκ τοῦ χωρίου Βραγκοβένι, δοθέντος ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος Ματθαίου εἰς τὸν πάπον του Πρέδαν.

φως διατρανωσάντων τὸ κατακλύζον τὴν ψυχὴν των αἴσθημα ὑπὲρ τοῦ ἐστεμμένου Μακήνα, καὶ ἐπαξίως ὠνομάσθη *στήριγμα κραταιὸν τῆς ἀρχαίας δόξης τῆς Ἑλλάδος, ἀσφαλὴς διατήρησις τῆς προτέρας μαθήσεως, παγδεχὲς καταφύγιον ὅλου τοῦ γένους της.*

Δοσίθεος Νοταρᾶς, ὁ ἀείμνηστος τῶν Ἱεροσολύμων πατριάρχης, προσφωνῶν τῷ Βραγκοβάνῳ τὴν δαπάνῃ αὐτοῦ ἐκδοθεῖσαν *Ἀναίρεσιν τῶν Καλβινικῶν κεφαλαίων Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως* ὑπὸ Μελετίου τοῦ Συρίγου (1690) λέγει περαιῶν· «Ἐπεὶ »οὖν φιλάρετος αὐτὸς καὶ εὐσεβέστατος, καὶ πανευ»λαβὴς εἰς τὴν μητέρα σου ἐκκλησίαν, εἶτα καὶ τὸ »σὸν γένος ἀρχικὸν καὶ αὐθεντικὸν καὶ μάλιστα ἀ»νάκτων καὶ αὐθεντῶν τοιούτων, ὁποῦ ἐδήλωσεν »ὁ λόγος, ἴδιον σὸν καὶ ὁ τύπος τοῦ παρόντος βι»βλίου, ὁποῦ ἐλέγχει τὰς τοῦ παρόντος αἰῶνος αἱ»ρέσεις. Ὅθεν δικαίως συγκατένευσας καὶ εἰς τὴν »ἐμὴν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τοῦ σώματος αὐτοῦ (ὅπερ »ἐστὶν ἡ ἐκκλησία) πρεσβείαν, ἵνα ἐν μὲν τῷ πα»ρόντι αἰῶνι συναριθμῆσαι ἐν τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ, »ἔχων τὸ καύχημα ἐν αὐτῷ μετὰ τῶν εὐσεβῶν καὶ »ὑπερμάχων τῆς καθολικῆς πίστεως αὐτοκρατόρων »καὶ αὐθεντῶν, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι συγχορεύοις ἐ»κείνοις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῶν πρωτοτόκων τῶν ἀπο»γεγραμμένων ἐν οὐρανοῖς».

Ἐν τῇ αὐτῇ ἐκδόσει προτάσσονται τὰ ἑξῆς δύο πρὸς τὸν Βραγκοβάνον ἐπιγράμματα.

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον, εὐσεβέστατον καὶ ὑψηλότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγκροβλαχίας, κύριον Ἰωάννην Κωνσταντῖνον Μπασαράμπα βοεβόδα.

Ἐξ Οὐγκροβλαχίης Κωνσταντῖνος μόνος οὗτος
Οἴακας ὃς ταύτης νῦν διέπει μακάρως.
Φύτλης ἐκ πατέρος Μπασαράμπων ἦν μεγακύδων,
Καντακουζηνῶν μητρόθεν ἡγεμόνων,
Χαλκοτυπεῖ τόδ' ὄνειαρ ἐελδομένοισιν ἔρωτα
Πνεύματος, ὅττι τελεῖ σύμβολον εὐσεβίης.
Εσθλοῦ θειοφίλου θ' Ἱερουσαλύμων πατριάρχου,
Ἔνθεον οὖ σπουδῇ τοὔνομα Δοσίθεος.
Ναὶ μὲν ἐπιστασίης μόνος ἠδὲ μελῃδὼν
Τοῦ γέγον' ἀτρεκέως, πᾶν δὲ φιλοψυχέως
Κωνσταντῖνος ἔδωκεν ἵος πόρον ὁ Μπρανκοβάνος,
Ἀγλαΐης ἄνθος καὶ χαρίτων τρόφιμος.
Τοίου γὰρ ναὸς, ἠδὲ χερὸς τοὔργον δέατ' ἐσθλῆς,
Χριστοῦ ἐξ ἀγάπης σκιδναμένης ἄφενον.

Χρύσανθος ἱερομόναχος καὶ ἀρχιμανδρ.
τοῦ Ἁγίου Τάφου ὁ Νοταρᾶς.

═

Β'.

Εἰς τὸν αὐτὸν ὑψηλότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα.

Πανευκλεὴς κοίρανος Οὐγκροβλαχίης
Ἐκ βασιλήων εὐσεβῶν γένος λαμπρὰ
Προγόγων, Κωνσταντῖνος ὁ Μπασαράμπας,
Ἐν ἰδίαις δαπάναις, χρησιμωτάτην
Πέλουσαν τηνδὶ τυπογραφεῖ τὴν βίβλον.

Σπαντωνὴς ὁ δικαιοφύλαξ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ διδάσκαλος τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει σχολῆς.

Ὁ αὐτὸς Δοσίθεος κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1699 ἐν Ἀδριανουπόλει διατρίβων ἔπεμψε τῷ φιλομούσῳ τούτῳ ἡγεμόνι πρὸς τύπωσιν τὴν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν Πέτρου τοῦ Μογίλα, καὶ τὴν εἰσαγωγικὴν ἔκθεσιν Βησσαρίωνος τοῦ Μακρῆ· παρακαλῶν δὲ ἵνα ἰδίᾳ δαπάνῃ ἐκδώσῃ τὰ στελλόμενα προτάσσει προσφωνητικὴν ἐπιστολὴν, ἐξ ἧς ἀποσπῶμεν τὰ ἑξῆς·

«Τῷ ἐκλαμπροτάτῳ, ὑψηλοτάτῳ καὶ γαληνοτάτῳ δουκὶ, θεοσεβεστάτῳ αὐθέντῃ καὶ ἡγεμόνι πάσης Οὐγγροβλαχίας, κυρίῳ κυρίῳ Ἰωάννῃ Κωνσταντίνῳ Μπασαράμπᾳ Βοεβόδα, τῷ ἐν ἁγίῳ πνεύματι υἱῷ ἀγαπητῷ τῆς ἡμῶν μετριότητος ἀποστολικὴν εὐλογίαν καὶ τὸν ἐν Χριστῷ ἀσπασμόν.

«Φησί που Δικαίαρχος ὁ φιλόσοφος τὸν σοφὸν Εὐριπίδην πρὸς Ἀρχέλαον τὸν Μακεδόνων ἡγεμόνα εἰπεῖν, οὐ βούλομαι πλουτοῦντι δωρεῖσθαι πένης ὤν, μὴ μ' ἄφρονα κρίνῃς, ἢ διδοὺς αἰτεῖν δοκῶ. Χαρίζεται μὲν γὰρ οὐδὲν ὁ διδοὺς ἀπὸ ὀλίγων μικρὰ τοῖς πολλὰ κεκτημένοις, ἀπιστούμενος δὲ ἀντὶ μηδενὸς διδόναι, κακοηθείας καὶ ἀνελευθερίας προσλαμβάνει δόξαν· ἄρα δὴ ὅσον ἐλευθεριότητι καὶ κάλλει τὰ χρηματικὰ δῶρα λείπεται τῶν ἀπὸ λόγου καὶ σοφίας, καὶ διδόναι καλόν ἐστι, καὶ διδόντας ἀνταιτεῖν ὅμοια τῶν λαμβανόντων· ἡμεῖς μὲν οὖν τῇ σῇ ἐκλαμπρότητι οὐχ ὑπὸ τῶν ἐν Ἑλικῶνι Μουσῶν ἐπαινουμένῃ, ἀλλ' ἀπὸ τῆς ἀκηράτου χάριτος ἀεὶ στεφανουμένῃ καὶ διαφρουρουμένῃ διὰ τὰς ἐνούσας αὐτῷ πολιτικὰς ἀρετάς τε καὶ πράξεις, μὴ ἔχοντες κοσμικόν τι δῶρον δοῦναι καὶ τιμῆσαι αὐτὴν, προσφέρομεν φιλολογωτάτῃ καὶ θεοφιλεστάτῃ οὔσῃ πνευματικὸν δῶρον, συγγραφὰς τάς δε, οὔσας τὴν μὲν ὀρθόδοξον ὁμολογίαν τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας, τὴν δὲ πόνημα ἀνδρὸς τιμίου καὶ ἀγαθοῦ, καὶ ἐν ὀρθοδόξοις διδασκάλοις περιφήμου, Βησσαρίωνος ἱερομονάχου Μακρῆ τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων, ὑπεξήγησιν χρηματίζουσαν τῆς ὀρθοδόξου ταύτης ὁμολογίας . . . . . .

»Διὰ ταῦτα οὖν, ὦ ἡγεμόνων περίβλεπτον ἄγαλμα, καὶ ὀρθοδόξων αὐθεντῶν καὶ αὐτοκρατόρων ἀπόγονε, τοιοῦτόν σοι τὸ δῶρον προσφέρομεν, ἀνταιτοῦντες ἵνα ὡς πρότερον ἅπαξ καὶ δὶς διηκόνησας τῇ κοινῇ μητρὶ τῇ καθόλου ἐκκλησίᾳ, τυπώσας τὰ βιβλία τῶν μακαρίων Συρίγου καὶ Μαξίμου (1), οὕτω καὶ νῦν τὰς παρούσας πραγματείας τυπῶσαι συγκατανεύσῃς, καὶ μερισθῆναι τῷ λαῷ τοῦ Θεοῦ καταξιώσῃς εἰς ἀΐδιον τοῦ πράγματος μνήμην, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν εὐχόμεθα ἵνα τρέχῃς ταύτην τὴν λίαν ἐπαινουμένην βασιλικὴν ὁδὸν, γινόμενος ἐν παντὶ καιρῷ κατὰ ἀλήθειαν δεξιὰ χεὶρ τοῦ ὀρθοδόξου γένους, καὶ χρηματίζων εἰς τὸν πλατυσμὸν τῆς εὐσεβοῦς ἁγίας πίστεως ἄλλος ἰσαπόστολος . . . . . .

»Εἰ δὴ παντὶ χριστιανῷ δεῖ ἐπαγωνίζεσθαι ὀρθοτομεῖσθαι τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, πολλῷ μᾶλλον ἴδιόν ἐστι τοῦτο τοῖς ἐχέφροσι καὶ δυναμένοις ἡγεμόσιν· εἰ δὴ τοῦτο τοῖς ἡγεμόσιν ἴδιον, ἰδιαίτατόν ἐστι σοὶ τῷ τῶν ἡγεμόνων ἀρίστῳ, οὐ μόνον ὡς δυναμένῳ, ἀλλὰ μάλιστα ὡς ἔχοντι γνῶσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων προθυμίαν τε καὶ εὐλάβειαν περὶ Θεοῦ καὶ τῶν θείων, καὶ ἐπαξίως καλουμένῳ φύλακι τῆς ὀρθοδόξου πίστεως».

Καὶ ἐν τοῖς προλεγομένοις ὁ ἀοίδιμος τῶν Ἱεροσολύμων ἱεράρχης λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τὰ ἑξῆς·

«Ἡ οὖν μετριότης ἡμῶν φροντίζουσα κατὰ τὸ εἰκὸς περὶ τῆς βίβλου, οὐκ εἶχεν ἐπί τινα ἄλλον καταφυγεῖν καὶ διόρθωσιν τοῦ πράγματος ἐμποιῆσαι, εἰμὴ πρὸς τὸν ὑπὸ τῆς τοῦ παντὸς ποιητικῆς τε καὶ συνεκτικῆς δεξιᾶς τὸ τῆς αὐθεντείας ἀξίωμα κατ' ἀξίαν δεξάμενον, τὸν εὐσεβέστατον καὶ ἐκλαμπρότατον Δούκαν καὶ φιλόχριστον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριον κύριον Ἰωάννην Κωνσταντῖνον Μπασαράμπαν βοεβόδα, τὸν φιλαδελφίᾳ καὶ συμφύτῳ περὶ τὴν πίστιν εὐσεβείᾳ τε καὶ εὐθύτητι τὸν δόντα τὴν αὐθεντείαν αὐτῷ Θεὸν φιλοῦντα ἀνταμείβεσθαι, ὡς ἔδειξεν ἡ πεῖρα, δι' ὧν εὐηργέτησε πολλὰς ἐκκλησίας διαφόροις τρόποις κατὰ διαφόρους ἐπαρχίας καὶ τόπους πολλοὺς, καὶ πρὸς τούτοις διὰ τῶν βίβλων ὧν προετύπωσεν, ὡς γινώσκει πᾶσα ἡ ἀποστολικὴ ἐκκλησία· τοιούτοις γὰρ ἀντιδώροις οἶδεν ἡ ἐκλαμπρότης αὐτοῦ τὸν Θεὸν ἐξιλάσκεσθαι. . . . .

»Πρὸς οὖν τὸν ἐκλαμπρότατον καὶ φιλόχριστον τοῦτον αὐθέντην τὴν περὶ τῆς βίβλου ἀναφορὰν ποιησάμενος, οὐκ ἐδεήθη ἡ φιλόχριστος αὐτοῦ ψυχὴ πολλῶν ἔργων, ἢ ἀξιώσεων, ἀλλ' εὐθὺς ὥρισεν ἵνα τυπωθῶσι καὶ δεθῶσι καὶ νὰ διαμοιρασθῶσι δωρεὰν τῷ χριστωνύμῳ πληρώματι . . .

»Ἀποδεχόμενοι οὖν τὴν βίβλον μεθ' ἡμῶν πάντες ὑμεῖς ἀδελφοὶ δέον ἐστὶ συμψήφως καὶ συμφώνως ἀναφθέγγεσθαι· Σῶσον, Κύριε, τὸν φιλόχριστον αὐθέντην Ἰωάννην Κωνσταντῖνον Μπασαράμπαν βοεβόδαν, τὸν πρόμαχον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· εὐλόγησον τὴν ζωὴν αὐτοῦ· κατεύθυνον τὰ διαβήματα τῶν ὑπὲρ σωτηρίας τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πληρώματος βουλῶν αὐτοῦ· πατείτω τὴν ἰσχὺν τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ, καὶ οἱ ἀνθεστηκότες αὐτῷ παραχρῆμα πιπτέτωσαν, ὅτι ἐποίησε καὶ ποιεῖ ἐν τῇ ἁγίᾳ σου ἐκκλησίᾳ κρῖμα καὶ δικαιοσύνην αἰώνιον, καὶ τῇ ἀληθείᾳ λυμαινομένῃ χεῖρα ὀρέγει καὶ τὸν λαόν σου διασώζει» . . .

Ἐν τῇ ἐκδόσει ταύτῃ εὕρηνται τὰ ἑξῆς δέκα πρὸς Βραγκοβάνον ἐπιγράμματα·

Α'.

Πρὸς τὸν ἐκλαμπρότατον εὐσεβέστατον καὶ γαληνότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριον κύριον Ἰωάννην Κωνσταντῖνον Μπασαράμπαν βοεβόδαν τὸν μέγαν Μπραγκοβάνον.

Πῦχετ' ὀφρῦς δυτικὴ σοφίη μέγα πρίν ποτε πάντῃ
Ἐν τε τύπῳ βιβλίων ἀντολικῶν προφέρειν·
Ἀμφοτέρων δ' ἀνέτειλε τέως χάρις ἐνθάδε πιστοῖς
Ἐν τε διδασκαλίαις ἔν τε τυπογραφίαις.
Σπουδῇ καὶ δαπάνῃ μεγαλόφρονι καὶ θεοπνεύστῳ
Σῆς χειρὸς ἡγεμόνων πιστοτάτων ἀκρότης.
Κωνσταντῖνε μέγιστε, φαεινότατε Μπασαράμπα,
Φέρτατε ἡγεμόνων Οὐγγροβλάχων πολίων.
Ζώης ἐς λυκάβαντας ἀπείρωνας, ὦ Πτολεμαῖε
Ὀψίτερε, στεφάνων ἄξιε οὐρανίων.

Ὁ Διδάσκαλος τῶν ἐπιστημῶν τῆς ἐν Μπουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας Δυθεντικῆς Σχολῆς Σεβαστὸς Τραπεζούντιος ὁ Κυμινήτης.

═

Β'.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτόν.

Ἄνθεσι πνευματικοῖς ἀναδήσατε φαίδιμον ἄνδρα·
Μέλψατε δ' ἐκ στομάτων ἀπτόμενοι δονάκων.
Ὅττι περ ἡγεμόνων κλέος εὐσεβέων, μέγα θαῦμα
Κωνσταντῖνος ἔφυ γέννα παλαιοτεφέων.

═

Γ'.

Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὸν αὐτόν.

Κωνσταντῖνον ἔδωκας ἄνακτα πάλαι βασιλεύειν
Σῶν λογικῶν προβάτων, Χριστὲ ἄναξ, ἁγίως.
Δεύτερον ἄρτι δέδωκας ἐμὸτροπον ἔξοχα κείνῳ
Ὀρχαμον ἡγεμόνων, δέσποτα παντοκράτορ·
Ἀντιλαβοῦ, περίσωσον ἀνώτερον ἐκ πολεμούντων,
Σῶν θεράποντα φανὸν προσταγμάτων ἁγίων·
Οἴακας Οὐγγροβλάχων πολίων ὅτι γ' εὐθὺς νωμῶν
Ἥλιος ὡς, λαμπρῶς ἠὔγασε τόν δε βίον.

═

Δ'.

Πρὸς τὸν αὐτὸν εὐσεβέστατον καὶ γαληνότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας κύριον κύριον Ἰωάννην Κωνσταντῖνον Βασσαράβαν βοεβόδαν, τὸν μέγαν Βραγκοβάνον.

Μοῦσαι καλλικέδαλοι ἀείσατε θέσκελον ἄνδρα·
Μέλψατε τὸν χαρίτων πλήρεα καὶ σοφίης
Κωνσταντῖνον ἄριστον ἐν ἡγεμόνεσσι φανέντα,
Κλεινὸν Βραγκεβάνον κοίρανον Οὐγγροβλάχων.
Καντακουζηνῶν ὡς σκηπτροφόρων τελέθοντα,
Βασσαράβων τε κλυτῶν ἔκγονον ἡγεμόνων.
Πραΰν, μείλιχον, ἠδὲ φρένας βαθὺν, εὐθύδικόν τε·
Θειογράφων λογίων εὐσεβέα πρόβολον.
Ἀστέρα παμφανόεντα σωφροσύνης ἐνὶ κόσμῳ·

(1) Μαξίμου τοῦ Πελοποννησίου.

Γενναίας ψυχῆς ἔργ' ἐπιδεικνύμενον
Κείνων, οὓς πενίη τε καὶ ὀρφανίη μέγα δάμνει
Νύκτα τε καὶ ἦμαρ κηδόμενον προφρόνως,
Ἀμφαγαπῶντα σοφούς τε καὶ ἴδμονας ἔξοχα φῶτας,
Καὶ τίοντα λίαν δαψιλέως χάριτιν.
Ὃς πάντῃ πλείστους ἱεροὺς ἀνεδείματο ναοὺς
Κάλλεϊ καλλίστους δερκομένους ἄποθεν.
Ὡς ἄλλος Ζοροβάβελ ἀγακλυτὸς ἡ Πτολεμαῖος·
Ὃν δὰ γηθοσύνως φιλοσοφεῖ Δακίη.
Ὃς καὶ τήνδε βίβλον δαπάναις ἰδίαις ἐτύπωσε,
Πάντων νητρεκέως πρὸς χάριν εὐσεβέων·
Δέλτους δογματικὰς συνέχουσαν δ' ἔνδοθι δισσὰς,
Τήν τε κυρωθεῖσαν Μολδαβίης συνόδῳ,
Καὶ ἣν Βησσαρίων νῦν ἔκθετο πολλὰ μογήσας,
Οἷα ζηλωτὴς μυστιπόλος Τριάδος.
Ἐκ Πατέρων ἱερῶν συλλέξας, ὄφρα κεν εἴη
Δόγματα Θευλογίης ἔμπεδα θειοσόφως.
Πιστεος, Ἐλπίδος, ἠδ' Ἀγάπης πέρι θειολογοῦσαν,
Ὧν δίχα σωθῆναι οὐκ ἔνι τοῖς χθονίοις.
Βραγκοβάνου κορυφὴν δὲ στέψατε τῶν δ' ἀρετάων
Μοῦσαι Πιερίδες στέμμασι χρυσοπλόκοις.

Ὁ τοῦ γαληνοτάτου αὐθέντου ἀρχιατρὸς
Ἰωάννης ὁ Κομνηνός.

═

Ε'.

Πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκλαμπρότατον καὶ γαληνότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας.

Ηὔχετο μὲν πρόσθεν Κέκροπος πτολίεθρον Ἀθῆναι,
Ἄνδρας θαυμαστοὺς κτησάμενον σοφίῃ,
Βίβλους φιλοσόφων, καὶ γυμνάσι' ἄξια πάντα,
Παντοίαν θ' ἁπλῶς μειλιχίην σοφίην.
Νῦν δ' Οὐγγροβλαχίην εὔχεσθε ἄξιον, οὖσαν
Πλήρεα τοιούτων ἐλλογίμων ἀνέρων,
Βίβλων τε γαθέων, Μουσείων τ' ἀξιαγάστων
Καὶ πάσης ἄλλης θεσπεσίης σοφίης,
Σοῦ κρατέοντος τῆςδε δικαίως νεύματι θείῳ
Κωνσταντῖνε, κλέος πάμμεγα ἡγεμόνων.

═

ΣΤ'.

Πρὸς τὸν αὐτὸν ἕτερον.

Χαῖρ' Οὐγγροβλαχίη βλαστήσασα κοίρανον ἔρνον
Ἐξοχον ὧν προγόνων, εἰκόνα σωφροσύνης.
Τέρπεο αὐξηθεῖσα πόλεις κλεινὰς παρὰ πάσας.
Χαῖρε κλειζομένη ἀνδράσιν εὐσεβέσι.
Τέρπεο ἰδμοσύνης ἀγανόφρονος ἄρτι λαχοῦσα·
Τέρπεο καὶ βίβλους κτησαμένη ζαθέους.
Καὶ γὰρ Μπραγκοβάνος κρατέει χθονὸς ἔξοχα σεῖο,
Ὃν δὰ ταῦτα φέρεις πάντεσιν ἁδομένη.

═

Ζ'.

Ἄλλο πρὸς τὸν αὐτόν.

Δάμνει καὶ ἀδάμαντας ἔτι χρόνος, ἀλλ' ἀρετάων
Μνήμην ἠδὲ κλέος σῶν μέγα φέρτατε δοῦξ,
Οὐδ' ἂν ὁ πᾶς αἰὼν σχόη πάμπαν ἀπαλείφειν,
Ἐνσημανθεισῶν κύρβεσιν εὐσεβέων.
Ὅσσα γὰρ ἡμετέρῃ γενεῇ πόρες οἷά τε πάσῃ
Ἀγλαὰ δῶρ', οὐδεὶς πρόσθεν ὅπασσεν ὅλως.
Πρὸς δ' ἔτι πρὶν μὲν ἕδος Μουσάων ἦσαν Ἀθῆναι,
Νῦν δ' ὑπέθου ταῦταις κλεινὸν ἕδος Βλαχίης,
Ἑλλήνων, Γραικῶν, Σλωβάνων, ἠδ' ἔτι Δακῶν
Γυμνάσι' ἀρτιπαγῆ ἐγκαταπηξάμενος·
Χαλκοτυπῶν τε βίβλους, παρέχεις χάριν ὀρθὰ φρονοῦσι,
Τίς ποτ' ἄρ' ἐξείποι θέσκελα ἔργα τὰ σὰ,
Κωνσταντῖνε μέγιστε Θεῷ κεχαρισμένε, πάντων
Ἡγεμόνων ἀκρότης φέγγος ἀριπρεπέων.

Οἱ τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ τῆς Οὐγγροβλαχίας
Δυθεντικῆς Ἀκαδημίας μαθηταί.

═

Η'.

Πρὸς τὸν αὐτὸν ἐκλαμπρότατον καὶ ὑψηλότατον αὐθέντην καὶ ἡγεμόνα πάσης Οὐγγροβλαχίας.

Ἑπτὰ ῥέει Νείλου εἰς Αἴγυπτόν γε ῥέεθρα,
Οἷοι πιαίνετ' ἀεὶ ῥεύμασιν ἀθανάτοις·
Ἑπτὰ δὲ σεῖο ῥέεθρα ἐπ' αἶαν κίδναται ἄλλα,
Οἷσιν ἀεὶ θάλλει πᾶσά περ Ἀντολίη,
Κωνσταντῖνε μέγιστε, μέγ' ὄλβιε ἥρως·
Ἄλλο μὲν ἄρδει νῦν ἄλσεα τῆς σοφίης
Ἄλλο δὲ εὐσεβίην πάντῃ ἱεροὺς κατὰ ναούς.
Ἄλλο δὲ φαιδρύνει αὔτε τυπογραφίην.
Πάντα δὲ κλύζει γαῖαν ἀπειρεσίην γε ῥέοντα,
Οἷσι γέγηθε γένος πάμμεγα εὐσεβέων.

═

Θ'.

Πρὸς τὸν αὐτὸν ἕτερον.

Νῦν βασιλῆες ἔριν φιλέουσι μάχην τ' ἀλγεινὴν,
Τοῖσι μέμηλε νίκη δακρυόεσσα βροτοῖς.
Οὔτις δὴ κράτος ἔσχεν ἀρίζηλον μόνος αἰεί·
Ἀλλ' ἤδη κρατέων ἄλλοτε κρατέεται.
Σοὶ δ' εἰρήνη καί τε θέμιστες ἔασ' ἐνὶ θυμῷ,
Τῷ σὺ ἔχεις διπλόον κάρτος ἀεὶ περὶ σέ·
Τῇ μὲν ἄρ' εὐνομίῃ διέπεις λαὸν κατὰ κόσμον,
Τῇ δὲ τυπογραφίῃ εὐσεβίην κρατύνεις·
Ὡς ἄρα διπλοῦν σοι λιγυροῖσι λόγοισι φέροντες
Αἶνον, τῆς σοφίης ἄνθεσιν ὡς στέφομεν.

═

Ι'.

Ἕτερον πρὸς τὸν αὐτόν.

Κοινὲν ἐπεὶ γέρας εἶ ἀρετῆς καὶ εὐσεβίης γε
Καὶ φύσιες κόσμος, καὶ κλέος εὐγενίης,
Κοινόν σοι φέρομεν σοφίης θεομηδέα αἶνον
Ἤπειρόν γε κλυτὴν ναιετάοντες ἅμα.

Οἱ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις δύο σχολῶν.

═

Τῷ 1705 δαπάνῃ τοῦ αὐτοῦ Βραγκοβάνου ἐτυπώθη ὁ τόμος χαρᾶς τοῦ Δοσιθέου, ἐν ᾧ δημοσιεύονται πέντε ἐπιγράμματα τῶν μαθητῶν τῆς ἐν Βουκουρεστίῳ Ἑλληνικῆς Ἀκαδημίας, ἅτινα παραλείπομεν, ἵνα μὴ καταστῶμεν λίαν φορτικοί. Ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἕτερα βιβλία ἐτυπώθησαν ἀναλώμασι τοῦ αὐτοῦ, ἅτινα δὲν δυνάμεθα ν' ἀπαριθμήσωμεν, ὡς μὴ ἔχοντες πρόχειρα αὐτά.

(*Ἕπεται τὸ τέλος.*)

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ.

Εἶμαι μόνη καὶ περίλυπος· οὐδὲν θαυμαστὸν ὅμως, διότι ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ μοναξία καὶ ἡ μελαγχολία εἶναι αἱ μόναι μου φίλαι. Πλὴν φαίνεται ὅτι δὲν συνειθίζομεν αὐτὰς καὶ ὅτι ἡ ἐπιθυμία τῆς εὐτυχίας, ἥτις γεννᾶται μεθ' ἡμῶν, συναυξάνει καὶ μεθ' ἡμῶν, ἴσως δὲ γίνεται καὶ ζωηροτέρα καὶ πικροτέρα. Ἐκτὸς τούτου κατά τινας περιστάσεις τὸ αἴσθημα τῆς μοναξίας διπλασιάζεται.

Εἴμεθα ἐν ὥρᾳ χειμῶνος περὶ τὰ τέλη τοῦ ἔτους· σήμερον εἶναι τῆς Ἁγίας Ζωῆς, ἡμέρα τῆς ἑορτῆς μου, καὶ ὑπέρ ποτε αἰσθάνομαι τὴν μελαγχολίαν καταθλίβουσαν τὴν καρδίαν μου. Κάθημαι μόνη πλησίον τῆς ἑστίας βλέπουσα τὴν μόλις φωτιζομένην ὑπὸ τοῦ λύχνου ἀπέραντον αὐτὴν αἴθουσαν, ἥτις φαίνεται ὅτι ἐγένετο διὰ οἰκογενειακὰς συναναστροφὰς, ἀλλ' εἰς τὴν ὁποίαν μόνον ἐπισκέψεις δέχομαι. Ἐπειδὴ δὲ εἰς οὐδένα δύναμαι νὰ εἴπω τοὺς λογισμούς μου μὲ ἔρχεται διάθεσις νὰ τοὺς ἐμπιστευθῶ εἰς τὸν χάρτην καὶ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὰς παρελθούσας σκηνὰς τοῦ βίου μου. Αἱ μάμμαι διηγοῦνται εὐχαρίστως τὸ παρελθόν των εἰς τοὺς ἐγγόνους αὐτῶν καθημένους εἰς τὰ γόνατά των· ἀγαπῶσι νὰ λέγωσιν· «Ἡ μήτηρ μου ἔλεγε τοῦτο.... κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχήν... ἤμην τόσων ἐτῶν...»

Ἐγὼ, ἂν καὶ μάμμη, δὲν ἔχω ἔγγονον νὰ μὲ ἀκούσῃ ὅπως διασκεδάσω ἐμαυτὴν μὲ τὰς παλαιάς μου ἀναμνήσεις. Τί λέγω, νὰ διασκεδάσω; Ἀ! ὅταν ἡ μνήμη μου ἀναπολῇ τὴν σειρὰν τῶν παρελθόντων χρόνων, μόνον σκληρὰς εἰκόνας ἀνευρίσκει, ἀνευρίσκει λύπην διότι δὲν ὑπῆρξα εὐτυχὴς, τύψιν συνειδήσεως διότι δὲν ἔκαμα εὐτυχεῖς τοὺς ἄλλους. Ἀνέγνωσά ποτε εἰς βιβλίον τὸ ἑξῆς· *Ὀλίγα εἶναι τὰ δυστυχήματά μας διὰ τὰ ὁποῖα δὲν πρέπει νὰ ζητῶμεν συγχώρησιν ἀπὸ τὸν Θεόν.* Τοῦτο εἶναι ἀληθέστατον καὶ τὸ αἰσθάνομαι, ἀλλ' εἶναι πλέον ἀργά.

Παιδίον ἀκόμη ἀπώλεσα τὸν πατέρα μου, ἀλλ' ἡ ἐνθύμησίς του μὲ μένει ζωηρά. Βλέπω εἰσέτι τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημά του, τὸ ὡραῖον ἂν καὶ ἐπιτακτικὸν πρόσωπόν του, τὸ λευκὸν δέρμα του τὸ ὁποῖον ἐχρωματίζετο καὶ κατὰ τὴν παραμικροτέραν συγκίνησιν, τοὺς γαλανοὺς ὀφθαλμούς του οἵτινες εὐκόλως ὑγραίνοντο, ἀλλ' οἱ ὁποῖοι καὶ ἔλαμπον εὐκόλως ὑπὸ ἀνυπομονησίας ἢ περιφρονήσεως. Τὸ κάτοπτρόν μου μὲ δεικνύει τὴν εἰκόνα αὐτὴν, διότι ἐκληρονόμησα καὶ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ προσώπου τοῦ πατρός μου, καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ὁποίου ἦσαν ἡ πιστὴ ἀντανάκλασις. Ὅτε ἤμην ἀκόμη πολλὰ μικρὰ ἡ μήτηρ μου ἀδιακόπως προσεπάθει νὰ μὲ καταπραΰνῃ, διότι εἰς τὴν παραμικροτέραν ἀντίστασιν ἠσθανόμην, (ἀλλοίμονον! καὶ τώρα τὸ αἰσθάνομαι) ἀναβρασμὸν ἐσωτερικόν· ἡ καρδία μου ἔπαλλε βιαίως, φλὸξ ἀνέβαινεν εἰς τὸ πρόσωπόν μου καὶ ἐξήρχοντο ἀπὸ τῆς βαθέως συγκινουμένης καρδίας μου λόγοι πικροὶ καὶ τραχεῖς. Ἡ σπουδή, τὰ παιγνίδια, πάντα διήγειραν ἐντός μου τὰς τρικυμίας αὐτὰς, καὶ ἂν καὶ εἶχα μεγίστην ἀνάγκην νὰ μὲ ἀγαπῶσι, μόναι ἡ μήτηρ καὶ ἡ ἀδελφή μου ἠσθάνοντο κλίσιν πρὸς ἐμέ. Οἱ ὑπηρέται, αἱ μικραὶ σύντροφοί μου μὲ ἀπέφευγον, ἡ δὲ διδασκάλισσα, ἥτις μετὰ κόπου κατώρθωσε νὰ μὲ διδάξῃ, οὐδεμίαν ἐπιῤῥοὴν ἀπέκτησεν ἐπὶ τῆς θελήσεώς μου. Ἐνίοτε ὡμολόγουν ὅτι εἶχα ἄδικον ὅτε ἡ μήτηρ μου μὲ ἐπέπληττε μὲ γλυκύτητα καὶ σοβαρότητα, ἢ ὅτε περιωρίζετο εἰς τὸ νὰ μὲ βλέπῃ μετὰ λύπης. Ἔκλαια τότε πίπτουσα εἰς τὰς ἀγκάλας της, ἀλλ' ὑπέκυπτα πάλιν εἰς τὸν πρῶτον πειρασμὸν, διότι μὲ ἔλειπεν ἐντελῶς ἡ δύναμις ἡ δαμάζουσα τὰ πάθη. Ὅπως ὅλοι οἱ ἐμπαθεῖς ἄνθρωποι ἤμην ἀδύνατος.

Διῆλθα οὕτω τὴν παιδικὴν καὶ τὴν νεανικὴν ἡλικίαν μου· ὁ κόσμος ἠγνόει τὰς δυσαρεσκείας αἵτινες ἐπεσκίαζον τὸν οἰκογενειακόν μας βίον· μὲ ἐζήτουν διότι ἤμην πλουσία καὶ νέα, καὶ σήμερον ὅτε πᾶσα χάρις παρῆλθε δύναμαι νὰ εἴπω ὅτι ἤμην καὶ ὡραία. Ἐζητήθην εἰς γάμον· ἡ μήτηρ μου καὶ ὁ κηδεμών μου μὲ παρουσίασαν νέον, ὅστις τοῖς ἐφαίνετο ὑποσχόμενος διὰ τὸ μέλλον μου εἰρήνην καὶ εὐτυχίαν· τὸν ἐδέχθην. Ἡμέρας τινὰς πρὸ τοῦ γάμου μου ἡ μήτηρ μου λαβοῦσά με κατὰ μέρος, μὲ ἔδοσε καλὰς, σοβαρὰς καὶ ἐγκαρδίους συμβουλὰς, καὶ μὲ εἶπεν ἐπὶ τέλους·

— Κόρη μου, ὁ μέλλων σύζυγός σου εἶναι πρὸ πάντων ἀξιοσύστατος διὰ τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν ἱλαρότητα τοῦ χαρακτῆρος του. Ἄνθρωπος λαμπρότερος δὲν θὰ ἦτο ἴσως καλὸς διὰ σὲ, καὶ ἡ καθημερινὴ ζωὴ θὰ ἦτο πόλεμος ἀδιάκοπος. Μὴ καταχρασθῇς τὴν ἠπιότητα τοῦ Ἀλεξάνδρου, μὴ τὸν βασανίσῃς, μὴ τὸν προσβάλῃς διὰ τῆς τραχύτητος τοῦ χαρακτῆρός σου... Εἶσαι ὑπερήφανος, καλή μου Ζωὴ, καὶ ὁσάκις νομίζῃς ὅτι εἶσαι βεβαία περὶ τοῦ δικαίου σου δὲν φείδεσαι οὐδενός. Εἶσαι ὅμως ἱκανὴ νὰ ἀγαπήσῃς...

— Τὸ ἠξεύρεις κάλλιστα, μῆτέρ μου, τῇ εἶπον.

— Ναὶ, φιλτάτη μου, καὶ παρακαλῶ τὸν Θεὸν νὰ ἀγαπήσῃς τὸν σύζυγόν σου ἐξ ὅλης σου τῆς καρδίας, ἔστω καὶ ἂν ἡ πρὸς ἐμὲ ἀγάπη σου ἐλαττωθῇ ἐκ τούτου· διότι θὰ διορθωθῇς, θὰ ἀναλάβῃς τὰ...

— Εἶμαι λοιπὸν πολλὰ κακή; ὑπέλαβον μὲ ἀνησυχίαν.

Ἡ δὲ μήτηρ μου στενάξασα ἀπεκρίθη·

— Χωρὶς νὰ ἦναί τις κακὸς, ἠμπορεῖ νὰ κάμῃ κακὰς πράξεις καὶ νὰ μετανοήσῃ μετὰ ταῦτα πικρῶς καὶ διαρκῶς. Πρόσεξε, κόρη μου!

Ἡ ὁμιλία αὕτη ἐνετυπώθη ἔν τινι γωνίᾳ τῆς μνήμης μου, καὶ ὅμως τότε μὲ ἔκαμε μετρίαν ἐντύπωσιν. Ἐνυμφεύθην. Οἱ πρῶτοι μῆνες τοῦ γάμου εἶναι πάντοτε ἀρκετὰ γλυκεῖς· ὁ εἷς σύζυγος παρατηρεῖ τὸν ἄλλον καὶ αἱ ἀμοιβαῖαι φιλοφροσύναι καλύπτουσι τὴν μελέτην τὴν ὁποίαν κάμνει ὁ εἷς τοῦ ἄλλου. Τὰ συμβάντα τοῦ ταξειδίου, μετὰ ταῦτα δὲ, εἰς τὴν ἐπιστροφὴν, ἡ δοκιμὴ τοῦ οἰκιακοῦ βίου, ἡ νέα θέσις, ἡ τρυφερότης τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐλπίδων, ἡ εὐχαρίστησις τῆς ἐλευθερίας, πάντα συντείνουσιν εἰς τὸ νὰ καθωραΐσωσι τοὺς πρώτους μῆνας οἱ ὁποῖοι εἶναι ἀτελὴς δοκιμασία τῆς μεταξὺ τῶν δύο ζωῆς. Ἡ γλυκύτης τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἡ ἑλκυστικὴ ἱλαρότης τῆς συμπεριφορᾶς του, κατέστησαν τὴν αὐγὴν τῆς συζεύξεώς μας εἰρηνικὴν καὶ μάλιστα εὐτυχῆ. Νυμφευθέντες μετὰ τὸ Πάσχα, κατῳκοῦμεν εἰς τὴν ἐξοχήν· ὁ Ἀλέξανδρος ἠγάπα ὑπερμέτρως τὰς ἀγροτικὰς διασκεδάσεις, ἐγὼ ὅμως δὲν συνεμεριζόμην τὴν κλίσιν του, καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ αἰτία τῆς πρώτης μας ἔριδος. Ὁ σύζυγός μου ὑπῆγέ ποτε εἰς τὸ κυνήγιον· ἡ ὥρα τοῦ γεύματος πρὸ καιροῦ εἶχε σημάνει, ἡ ἑσπέρα ἐπροχώρει καὶ ἐκεῖνος δὲν ἐπανήρχετο. Ὑπόκωφος ὀργὴ μὲ κατελάμβανεν, ἠσθανόμην ἐμαυτὴν ψυχραινομένην διὰ τὴν ἔλλειψιν φιλοσοφροσύνης ἐκ μέρους αὐτοῦ, καὶ ἀπεφάσισα νὰ τὸν κάμω νὰ τὸ αἰσθανθῇ.

Ὅτε δὲ ἐπανῆλθε σταθεὶς εἰς τὸ κατώφλιον τῆς θύρας τῆς αἰθούσης μὲ μέτωπον φαιδρὸν εἶπεν εὐθύμως·

— Σὲ ζητῶ συγγνώμην, μυριάκις συγγνώμην, φιλτάτη μου Ζωή.

Ἐγὼ δὲ ὑπολαβοῦσα·

— Ὀλίγον, εἶπα, φροντίζεις ἂν ἀνησυχῶ· σὲ ἐπερίμενα. Ὅλη ἡ οἰκία εἶναι ἄνω κάτω, καὶ σὲ ὁμολογῶ ὅτι ἡ ἔλλειψις αὐτὴ τῆς πρὸς ἐμὲ φιλοφροσύνης εἶναι ἀκατονόμαστος. Νὰ μὲ ἀφήσῃς μόνην εἰς τὴν ἐξοχὴν, τὴν νύκτα, καὶ διατί; διὰ τὴν ἀνόητον εὐχαρίστησιν νὰ κυνηγήσῃς λαγὼν, εὐχαρίστησιν τῶν ἀέργων ἀν...

— Ἀστειεύεσαι; ἀπεκρίθη ὁ σύζυγός μου μὲ ἀμφιβολίαν καὶ ὡς ἂν ἐπίστευεν ὅτι δὲν ἤκουσε καλῶς.

— Δὲν ἀστειεύομαι καθόλου· ἡ συμπεριφορά σου εἶναι ἀτοπωτάτη. Ἄνθρωπος ὑπανδρευμένος νὰ μὲ θέτῃς ἐμὲ εἰς θέσιν γελοίαν· δὲν ὁμοιάζω τὴν Ἀριάδνην ἐνώπιον τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ὑπηρέτιδός μου;

— Ἡλὴν δὲν πρόκειται περὶ τούτου, Ζωή μου.

— Ναὶ, κύριε, καὶ σὲ προειδοποιῶ ὅτι ἔχω τὴν ἀδυναμίαν νὰ ἀγαπῶ τὴν τάξιν τῶν συνηθειῶν μου, καὶ ὅταν σὲ ἔρχεται διάθεσις νὰ γευθῇς εἰς τὸ ξενοδοχεῖον τότε πρέπει νὰ μὲ εἰδοποιῇς.

— Εἶσαι τῳόντι θαυμασία! ἀπεκρίθη ὁ σύζυγός μου μὲ ἦθος γλυκείας ἀστειότητος, δὲν εἶσαι Ἀριάδνη, ὄχι, ὄχι, ἀλλὰ μάγισσα, ἀληθὴς Κίρκη, καὶ μαντεύεις τὰ πάντα. Ναὶ, τῳόντι ἐγεύθην εἰς τὸ ξενοδοχεῖον μὲ τὸν φίλον μου Α... τὸν ὁποῖον ἀπήντησα, καὶ ἐκάμαμεν ἀληθινὸν γεῦμα κυνηγετικόν· λαγὼν εἰς τὴν σούβλαν καὶ κρασί.

Ἠθέλησε δὲ νὰ μὲ ἀσπασθῇ· ἐγὼ ὅμως τὸν ἀπέφυγα καὶ ἐξῆλθα τοῦ δωματίου, κτυπήσασα τὴν θύραν καὶ ἐγκαταλείψασα αὐτὸν ἔκθαμβον.

Μετὰ τὰς ὡραίας καὶ φαιδρὰς ἡμέρας τοῦ θέρους, βλέπει τις ἐνίοτε ἀνυψούμενον εἰς τὸν οὐρανὸν ἐλαφρὸν γλαυκὸν νέφος· τὸ νέφος δὲ αὐτὸ καταλήγει εἰς βροχὴν, ἄνεμος πνέει, τὰ φύλλα ὠχριῶσι καὶ πίπτουσιν, αἱ ὡραῖαι ἡμέραι φεύγουσι πετῶσαι, καὶ ὁ καιρὸς τῶν ᾀσμάτων καὶ τῶν ἀνθέων εἶναι πλέον ἁπλῆ ἀνάμνησις. Τοιοῦτό τι συνέβη καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν μας· ἡ πρώτη αὕτη ἔρις ἐμπεριεῖχεν ὅλας τὰς θυέλλας τοῦ μέλλοντός μας. Ἠσθάνθην ἀντιπάθειαν πρὸς τὸ κυνήγιον, τοὺς κυνηγοὺς, τοὺς σκύλλους, τοὺς πλεκτοὺς σάκκους, τὰ ὅπλα, τοὺς κυνηγετικοὺς σταθμοὺς, τὰς συναντήσεις, τὰ προγεύματα, πρὸς ὅλας ἐν γένει τὰς διασκεδάσεις αἱ ὁποῖαι ἦσαν εὐχάριστοι εἰς τὸν Ἀλέξανδρον. Οὐδέποτε ἀφῆκα νὰ παρέλθῃ περίστασις χωρὶς νὰ ὁμιλήσω περιφρονητικῶς καὶ σαρκαστικῶς περὶ τῶν διασκεδάσεων αὐτῶν, περὶ τῶν φίλων του οἵτινες ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτὰς καὶ περὶ τῆς ἀργίας εἰς τὴν ὁποίαν ἠρέσκετο. Συχνὰ ἐσιώπα εἰς τὰς προσβολάς μου ταύτας, ἐνίοτε προσεπάθει νὰ μὲ ἀποδείξῃ ἔχουσαν ἄδικον, ἀλλὰ πάντοτε διὰ γλυκύτητος καὶ ἀγάπης· ποτὲ ὅμως δὲν ἀφῆκε τὸ ὅπλον καὶ τοὺς σκύλλους του, τὰ ταλαίπωρα αὐτὰ ζῶα τὰ ὁποῖα ἀείποτε ὑπεδεχόμην ἀθλιέστατα. Ἐπέμενον εἰς τὰς εἰρωνείας μου, ἐκεῖνος δὲ ἐπέμενεν εἰς τὴν ἥσυχον ἀντίστασίν του.

Ἐν τοσούτῳ ὁ χειμὼν ἐπροχώρει καὶ πολὺ ἐπεθύμουν νὰ ἐπανέλθω εἰς τὴν πόλιν καὶ νὰ λάβω μέρος εἰς τὰς χειμερινὰς διασκεδάσεις· ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως οὐδὲν ἔλεγε περὶ τούτου· τέλος ἡμέραν τινὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς μοὶ εἶπε·

— Φιλτάτη μου Ζωὴ, μήπως δὲν σὲ ἀρέσῃ νὰ περάσῃς τὸν χειμῶνα ἐδῶ; τὸ κατ' ἐμὲ, δὲν θὰ ἦτον κακὸν νὰ μείνωμεν ἐδῶ πάντοτε. Εἰς τὴν πόλιν δὲν ἔχω καμμίαν ἀσχολίαν· ἐδῶ ἔχω ἀπείρους αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀληθεῖς ἀσχολίαι δι' ἐμέ· ἡ οἰκία μας εἶναι εὐχάριστος, θὰ προσκαλέσω τὴν μητέρα καὶ τὴν ἀδελφήν σου νὰ ἔρχωνται κατ' ἔτος ἕνα μῆνα νὰ τὸν περῶμεν μαζὶ εὐθύμως· εἰπέ με σὲ ἀρέσκει τὸ σχέδιόν μου;

— Καθόλου, ἀπεκρίθην, καὶ ἠσθανόμην τὸ αἷμα ἀναβαῖνον εἰς τὸ μέτωπόν μου. Καὶ ἀφ' οὗ εἶχες αὐτοὺς τοὺς μοναχικοὺς σκοποὺς, θὰ ἔκαμνες καλὰ νὰ τοὺς βάλῃς εἰς τὸ συμβόλαιον τοῦ γάμου μας.

— Μπά! μπά! ἀνεφώνησεν ὁ Ἀλέξανδρος μὲ ἀγαθότητα, μήπως περιπατῶμεν πάντοτε μὲ τὸν κώδηκα εἰς τὰς χεῖρας; Ἤλπιζα νὰ τὸ ἀπολαύσω ἀπὸ τὴν πρὸς ἐμὲ ἀγάπην σου.

— Ὡς πρὸς τοῦτο μὴ τὸ περιμένῃς, καὶ μόνη ἡ πρότασις μὲ φαίνεται ἄτοπος, διότι γνωρίζεις κάλλιστα ὅτι δὲν σὲ ἐνυμφεύθην διὰ νὰ ζήσω εἰς τοὺς ἀγροὺς, μόνην διασκέδασιν ἔχουσα τὰς διηγήσεις τῶν κατορθωμάτων τῶν σκύλλων καὶ τῶν ἀλόγων σου.

Καὶ ἐξαφθεῖσα ὡς πάντες οἱ παραφερόμενοι ἐμέθυσα ὑπὸ τῶν ἰδίων μου λόγων, ὠργίσθην ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἔτι πλέον, καὶ ἀνέτεμα καὶ τὰς παραμικροτέρας λεπτομερείας τοῦ βίου τοῦ Ἀλεξάνδρου ὅπως δικαιολογήσω τὴν παραφοράν μου. Τὸ πάθος, ὅσον παράλογον καὶ ἂν εἶναι, προσπαθεῖ νὰ δικαιολογηθῇ εἰς τοὺς ἰδίους αὐτοῦ ὀφθαλμούς. Ὁ Ἀλέξανδρος μὲ ἀφῆκε νὰ εἴπω ὅ,τι ἤθελον, ἀφ' οὗ δὲ ὁ χείμαρρος ἐτελείωσε σχεδὸν μὲ ἀπεκρίθη ψυχρῶς·

— Θὰ ἀναχωρήσωμεν μετὰ τρεῖς ἡμέρας. Πρὸ ὀλίγου ὡμίλεις περὶ τοῦ κώδηκος· φαίνεται ὅτι ἀγνοεῖς, φιλτάτη μου, ὅτι μὲ τὸν κώδηκα ἀνὰ χεῖρας ἐδυνάμην νὰ σὲ ἀναγκάσω νὰ κατοικήσῃς ὅπου ἐγὼ θέλω· ἀλλὰ τοιαύτη συμπεριφορὰ δὲν μὲ ἀρέσκει καὶ χάριν τῆς εἰρήνης κάμνω τινὰς θυσίας.

Ἐγὼ δὲ ἐδέχθην τὴν θυσίαν διότι ἐθεώρουν ἐμαυτὴν ἔχουσαν δίκαιον, καὶ ἀνεχωρήσαμεν εἰς τὴν πόλιν. Ἐκεῖ δὲ παραδοθεῖσα εἰς τὴν ὀργίλην φύσιν μου δὲν ἐσεβόμην πλέον οὔτε τὸν Ἀλέξανδρον, οὔτε τοὺς φίλους, οὔτε αὐτὴν του τὴν οἰκογένειαν. Ἐφιλονεικοῦμεν συχνότατα καὶ δι' ἐλάχιστα πράγματα, αὐτὸς δὲ ἐνέδιδεν ἐπὶ τέλους, διότι ὅσον ἐγὼ ἤμην φιλόνεικος, τόσον αὐτὸς ἐλάτρευε τὴν ὁμόνοιαν καὶ τὴν εἰρήνην. Τὰ πάντα γίνονται αἰτίαι ἔριδος ὅταν οἱ χαρακτῆρες εἶναι ἀσυμβίβαστοι· ᾠόλισμά τι, πρόσκλησις, ἐλαφρὰ λήθη, δεῖγμα ψυχρότητος ἐκ μέρους ἑνὸς τῶν συγγενῶν σου, ἡ ἐκλογὴ συνδαιτημόνος, ἡ ἀποπομπὴ ὑπηρέτου, ἀγνοῶ καὶ ἐγὼ, τὰ παραμικρότερα πράγματα ἤρκουν εἰς τὸ νὰ διεγείρωσι τὰς ἔριδας ταύτας. Ἐνίοτε, βαρυνομένη ἐμαυτὴν, ἄνευ ἀναπαύσεως ἢ χαρᾶς, ἀπηυδημένη ἀπὸ τὰς τρικυμίας τὰς ὁποίας ἐπροκάλουν, ἐπόθουν τὴν ἡσυχίαν τῆς ἐξοχικῆς οἰκίας ὅπου διήλθομεν ἡμέρας τινὰς εὐτυχίας· ἀλλὰ δὲν εἶχον καὶ τὴν ταπεινοφροσύνην νὰ τὸ ὁμολογήσω καὶ νὰ ἐπανέλθω μετὰ τοῦ συζύγου μου εἰς τὰ μέρη ὅπου ἠρέσκετο. Δὲν ἠγάπα τὸν κόσμον, καὶ μὴ ἔχων ὡρισμένας ἀσχολίας, ἔμενε τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου εἰς τὴν λέσχην εἰς ἀεργίαν πολὺ μεγαλητέραν ἐκείνης διὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἐμεμφόμην ἄλλοτε. Μαθοῦσά ποτε ὅτι ἔπαιζε χαρτία καὶ ὅτι κατέβαλλε σπουδαῖα ποσὰ τῷ ὡμίλησα, ἐκεῖνος δὲ μὲ ἀπήντησε ψυχρῶς·

— Αὐταὶ εἶναι αἱ διασκεδάσεις τῆς πόλεως.

Ἡ γέννησις τῶν δύο διδύμων τέκνων μας μᾶς συνεφιλίωσε πρὸς καιρόν· ἐστεκόμεθα ἐκστατικοὶ ἐνώπιον τῆς κοίτης ὅπου ἀνεπαύοντο ὁ ἀδελφὸς καὶ ἡ ἀδελφὴ, τόσον ὡραῖοι, τόσον ὅμοιοι ὁ εἷς πρὸς τὸν ἄλλον ὡς δύο κρίνοι ἀνθίσαντες ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ κλάδου. Ἀλλ' ὅτε ὁ καιρὸς τῶν πρώτων καὶ ὡραίων παιδικῶν χαρίτων παρῆλθεν, ὅτε συνειθίσαμεν πλέον τὸ νέον μας ἀξίωμα τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρὸς, αἱ ἔριδες ἤρχισαν ἐκ νέου. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔλεγεν ὅτι ἐκακοσυνείθιζα τὰ τέκνα μου, καὶ αἱ ἀθῳότεραί του παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ ἐλάμβανον κακὴν ὑποδοχὴν καὶ ἐγίνοντο ἀρχὴ νέας σκηνῆς. Τότε ἔπαυσε πλέον νὰ μὲ τὰς κάμῃ καὶ ἐπανέλαβε τὴν συνήθη ζωήν του, τὴν ὁποίαν εἶχε διακόψει ἐπὶ ἓν ἔτος ἡ παρουσία τῶν τέκνων μας καὶ ἡ εὐτυχία τοῦ νὰ εὑρισκώμεθα πλησίον των. Καὶ ὅμως τὸν ἠγάπων· ἀσθενήσαντα κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἀπὸ σοβαρὰν ἀσθένειαν περιεποιήθην αὐτὸν μετὰ ζήλου καὶ ἠσθάνθην πόσον μοὶ ἦτο προσφιλής· ἐκεῖνος δὲ σφίγγων μου τὴν χεῖρα ἔλεγεν·

— Ἄ! Ζωὴ, ἂν ἤθελες πόσον εὐτυχεῖς θὰ ἤμεθα! Διατί δὲν *ἠθέλησα*!

Ὁ χαρακτὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις ἦτο γλυκὺς καὶ συγκαταβατικὸς, εἶχέ τινα ἐπιμονὴν διὰ τὰ οὐσιώδη πράγματα ὡς μοὶ ἔδοσεν ἀποδείξεις. Ἐπὶ πολὺν χρόνον περιωρίσθη νὰ μοὶ λέγῃ μόνον τὰς σκέψεις του περὶ τῆς ἀνατροφῆς τῶν τέκνων μας· ἀλλ' ἡμέραν τινὰ, ἐνῷ ἡ κόρη μου καὶ ὁ υἱός μου ἐφιλονείκησαν ἐνώπιόν μας μοὶ εἶπε·

— Θὰ τὰ βάλω ἐντὸς σχολείου, διότι δὲν εἶσαι ἀρκετὰ αὐστηρὰ δι' αὐτὰ, Ζωή.

Ποτὲ συγκίνησις σφοδροτέρα δὲν κατέλαβε τὴν καρδίαν μου. Νὰ μὲ ἁρπάσῃ τὰ τέκνα μου! Ἤρχισα νὰ τὸν ἐπιπλήττω, νὰ τὸν καταρῶμαι, νὰ τὸν ὑβρίζω. Αὐτὸς δὲ μὲ ἤκουεν ἀπαθῶς· ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς παραφορᾶς μου, παρετήρησα ὅτι τὸ πρόσωπόν του δὲν εἶχε πλέον τὴν ἔκφρασιν τῆς τεθλιμμένης γλυκύτητος μὲ τὴν ὁποίαν μὲ ἤκουεν ἄλλοτε. Ὡμοίαζε δικαστὴν ἑτοιμαζόμενον νὰ ἀπαγγείλῃ τὴν ἀπόφασίν του. Ἡ θεράπαινά μου ἀκούσασα τὰς φωνάς μου, ἦλθε πρὸς ἐμὲ καὶ μοὶ εἶπεν ἔντρομος·

— Κυρία! Κυρία! θὰ πάθετε!

Μὲ ἔσυρεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸ δωμάτιόν μου, καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ἀνυψώσας πρώτην φορὰν τὴν φωνὴν μοὶ εἶπε·

— Ζωὴ, αὔριον θὰ μάθῃς τί ἀπεφάσισα.

Ἐξελθὼν δὲ δὲν ἐπέστρεψεν οὔτε τὴν ἡμέραν οὔτε τὴν νύκτα.

Περιέμενα μετά τινος ἀγωνίας καὶ τὴν ἐπαύριον ἔλαβον τὴν ἑξῆς ἐπιστολήν του·

«Δὲν δυνάμεθα πλέον νὰ ζήσωμεν μαζὴ, Ζωὴ, διὸ ἐζήτησα ἀπὸ τὸ δικαστήριον τὸ διαζύγιόν μας. Οἱ προσβλητικοὶ λόγοι τοὺς ὁποίους ἐπρόφερες χθὲς μὲ δίδουσι τὸ δικαίωμα τοῦτο. Δὲν ἀρνοῦμαι τὰς ἀρετάς σου, ἀλλὰ σὲ λείπει ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐνίοτε μᾶς κάμνει νὰ συγχωρῶμεν τὰς ἀδυναμίας· ἡ γλυκύτης, λέγω, καὶ ἡ ἀγαθότης.»

Αἱ λέξεις αὐταὶ μὲ ἐκερανυοβόλησαν· ἐπληγώθησαν καιρίως καὶ ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ὑπερηφάνειά μου· ἐφαντάσθην εὐθὺς τὴν κατηγορίαν καὶ τὴν εἰρωνείαν αἱ ὁποῖαι ἀκολουθοῦσιν ἐν τῷ κόσμῳ τὰς διεζευγμένας γυναῖκας καὶ ἔκλαυσα πικρῶς. Ἀ! ἂν εἶχον τὸ θάρρος νὰ δείξω τὰ δάκρυά μου εἰς τὸν Ἀλέξανδρον θὰ ἦτο ἀκόμη καιρός· μία μόνη λέξις θὰ ἤρκει ἴσως νὰ τὸν ἀφοπλίσῃ· ἀλλὰ τὴν λέξιν αὐτὴν ἡ ἀγέρωχος καρδία μου δὲν συγκατετίθετο νὰ προφέρῃ.

Ἀφῆκα λοιπὸν τὸ δικαστήριον νὰ ἀκολουθήσῃ τὸ ἔργον του· ὑπέρερα τρέμουσα ὑπὸ ὀργῆς τὴν ταπεινότητα τῶν ἐξετάσεων, τῶν ἀνακρίσεων, τῶν ἐρευνῶν τῶν δικαστῶν, τῶν συζητήσεων τῶν δικηγόρων, καὶ ἡ ἀπόφασις ἐξεδόθη. Ἡ καρδία μου κατεταράχθη· τὸ δικαστήριον μᾶς ἐχώριζεν, ἀφίνον μὲν εἰς ἐμὲ τὴν κόρην μου, ἀλλ' ἀναγκάζον με ν' ἀποδώσω τὸν υἱόν μου εἰς τὸν πατέρα του ἅμα ὡς ἐγίνετο ἑπτὰ ἐτῶν. Τοῦτο ἐπλήγωσε τὰ σπλάγχνα μου, καὶ οὔτε τὸ μῖσος τοῦ Ἀλεξάνδρου, οὔτε ἡ ἀποδοκιμασία τοῦ κόσμου μὲ ἐτάραττον πλέον ἐνώπιον τῆς ἐπικειμένης αὐτῆς ἀποχωρήσεως τοῦ υἱοῦ ἀπὸ τῆς μητρός. Ὦ! πόσον ἐτιμωρήθην!

Ὁ Χαρίλαος ἦτο ἓξ καὶ ἡμίσεως ἐτῶν, ὥστε δὲν μὲ ἔμενον πλέον ἢ ἓξ μῆνες. Πόσον προσεπάθησα διὰ τῆς στοργῆς μου νὰ ἐντυπώσω τὴν εἰκόνα μου εἰς τὴν καρδίαν τὴν ὁποίαν ἔμελλε νὰ μ' ἀφαιρέσωσιν! Ἐνόμιζον ὅτι ἤμην ἱκανὴ νὰ ὑπηρετήσω γονυπετὴς τὸν Ἀλέξανδρον ἂν ἀπεφάσιζε νὰ μὲ ἀφήσῃ τὸν υἱόν του. Ἐμέτρουν μετ' ἀγωνίας τὰς ἑβδομάδας, τὰς ἡμέρας καὶ αὐτὰς τὰς ὥρας. Ὅτε ἔφθασεν ἡ τελευταία ὥρα, ὁ ἀδελφὸς τοῦ συζύγου μου ἦλθε φέρων τὴν αὐστηρὰν ἀπόφασιν τοῦ νόμου. Ἐκράτουν εἰς τὰ γόνατά μου τὸν Χαρίλαον· ἀλλ' αὐτὸς μὲ ἦθος ζωηρὸν καὶ εὔθυμον ἔδραμε πρὸς τὸν θεῖόν του λέγων·

— Ὦ θεῖε μου, πόσος καιρὸς εἶναι ἀφ' ὅτου δὲν σὲ εἶδα!

— Ἔρχομαι νὰ σὲ πάρω, παιδί μου, ἀπεκρίθη ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, διὰ νὰ σὲ ὑπάγω εἰς τὸν πατέρα σου.

— Καὶ ἐμὲ λοιπόν! ἀνέκραξεν ἡ κόρη μου.

Ἐγὼ δὲ τὴν ἥρπασα καὶ τὴν ἔσφιγξα εἰς τὴν καρδίαν μου.

— Εἶναι ὅλα ἕτοιμα, ἀδελφή μου; ἠρώτησεν ὁ θεῖος τοῦ υἱοῦ μου· εἰμπορῶ νὰ πάρω τὸν Χαρίλαον;

Ἀλλ' ἐγὼ δὲν ἐδυνάμην ν' ἀπαντήσω· κατεπνιγόμην ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ κατεφίλουν τὸν υἱόν μου μὲ τοσοῦτον πάθος, ὥστε ἐτρόμαξεν. Ὁ δὲ ἀνδράδελφός μου συγκινηθεὶς ὀλίγον μὲ εἶπεν·

— Ἰδοὺ εὐαισθησία, Ζωὴ, τὴν ὁποίαν ἂν ἐδείκνυες ὀλίγον πρότερον θὰ μᾶς ἔκαμνες ὅλους εὐτυχεῖς.

Ἄλλοτε οἱ σκληροὶ αὐτοὶ λόγοι θὰ μὲ παρώργιζον· τὴν στιγμὴν ὅμως ἐκείνην παρεδιδόμην ὅλη εἰς τὴν θλῖψιν μου. Τὸ παιδίον ἀνεχώρησε, καὶ ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἐχάθη δι' ἐμέ.

Προσεπάθησα νὰ συγκεντρώσω ὅλην μου τὴν ἀγάπην εἰς τὴν Ἀσπασίαν, τὸ τέκνον τὸ ὁποῖον μὲ ἀνῆκε διὰ παντός. Τὴν ἀνέθρεψα μετὰ προσοχῆς καὶ μετὰ πλείστης στοργῆς· χάριν αὐτῆς ἤμην προσεκτικὴ καὶ εἰς τὸν χαρακτῆρά μου, ὅπως μὴ ὑποφέρῃ ἡ κόρη μου ἀπὸ τὸ ἀπαίσιον ἐλάττωμα διὰ τὸ ὁποῖον ἔχασα τὸν σύζυγον καὶ τὸν υἱόν μου. Φρονῶ δὲ ὅτι ὑπῆρξεν εὐτυχὴς μαζή μου· καὶ ὅμως ἐνόσῳ ὁ νοῦς της ἐσχηματίζετο, παρετήρησα ὅτι πρὸ πάντων μετὰ τὰς μικρὰς ἐπισκέψεις εἰς τὸν πατέρα της, μὲ ἀνῆκεν ὀλιγώτερον ἢ ὅσον τὸ ἐπεθύμουν. Ὁ Χαρίλαος ἦτο ὅλως ἀφωσιωμένος εἰς τὸν πατέρα του, τοῦ ὁποίου ἡ χάρις καὶ ἡ ἑλκυστικὴ γλυκύτης τὸν ἐμάγευον. Ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν δύο αὐτῶν προσφιλῶν τέκνων ἔβλεπον ἀνεπαρκῆ ἀνταπόδοσιν τῆς ἀγάπης μου· κατέστρεψα ἄρα τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς καὶ ἔμεινα ἔρημος. Κολακευομένη ὅτι ἡ κόρη μου θὰ μὲ ἔδιδε νέα τέκνα τὰ ὁποῖα θὰ κατώρθωνα νὰ μὲ ἀγαπήσωσιν, ἅμα ὡς ἡ ἀνατροφή της ἐτελείωσε τὴν ἐνύμφευσα μὲ νέον πλήρη προτερημάτων καὶ μέλλοντος. Ἀπεφασίσθη δὲ νὰ κατοικήσῃ τὸ νέον ζεῦγος εἰς τὴν οἰκίαν μου· διὸ ἐπίστευον ὅτι τέλος θὰ ζήσω ἡσύχως, βλέπουσα τὴν κόρην μου εὐτυχῆ καὶ εὐγνώμονα διὰ τὴν εὐδαιμονίαν τὴν ὁποίαν προητοίμασεν ἡ μητρική μου πρόνοια. Ἠγάπων τὸν γαμβρόν μου, οὗ τινος τὸ πνεῦμα καὶ ὁ φιλότιμος καὶ ἀξιοπρεπὴς χαρακτὴρ μὲ ὑπερήρεσκον· ἀλλ' ἔτυχε νὰ μὴ συμβιβάζεται πάντοτε ἡ πρόωρος αὐτοῦ σοβαρότης μὲ τὴν ζωηρὰν καὶ μᾶλλον παιδικὴν εὐθυμίαν τῆς κόρης μου. Εἰς τὰς μικράς των φιλονεικίας ἐνέδιδε πάντοτε ἐκείνη διότι τὸν ἠγάπα, καὶ ὁ πατήρ της τῇ εἶχε κληροδοτήσει πολύτιμον μερίδα τῶν προτερημάτων του· πλὴν ἡμέραν τινὰ τοιαύτη τις φιλονεικία ὑπῆρξε ζωηροτέρα καὶ διεξοδικωτέρα τοῦ συνήθους, εἰς ἣν δυστυχῶς ἔλαβον καὶ ἐγὼ μέρος. Ἡ ἀρχαία ζύμη ἔβραζεν ἀκόμη ἐντός μου, καὶ βλέπουσα ὅτι ὁ γαμβρός μου μετεχειρίζετο τὴν Ἀγλαΐαν ὡς κακοχαϊδευμένον παιδίον, ἂν καὶ πάντοτε τὴν ἀγάπα, τῷ ὡμίλησα ἐμ-

τόνως. Καὶ αὐτὸς μὲν μὲ ἀπήντησεν εὐσεβάστως, ἐγὼ ὅμως μὴ ἀρκεσθεῖσα εἰς τοῦτο, προσέθεσα λέξεις πικρὰς ὑποδείξασα τὴν κατωτέραν γέννησιν καὶ περιουσίαν του, τὰς ὁποίας παρέβλεπα ἕως τότε χάριν τῶν προτερημάτων του. Ὁ γαμβρός μου ὠχρίασεν, ἡ σύζυγός του ἔλαβε τὴν χεῖρά του, ἠτένισεν ὁ εἷς τὸν ἄλλον· καὶ ἐλησμονήθη μὲν ἡ ἔρις των, ἐγὼ ὅμως μόνη δὲν συμπαρελήφθην εἰς τὴν συνθήκην τῆς εἰρήνης.

Τὴν ἐπαύριον ἡ Ἀσπασία μοὶ εἶπε μετὰ πολλῆς ἀμηχανίας καὶ ἀπείρων δακρύων ὅτι ὁ σύζυγός της ἦτο ἀποφασισμένος νὰ καταλίπῃ τὴν οἰκίαν μου, διότι ἐφοβεῖτο μήπως αἱ μεταξύ μας σχέσεις γίνωσι δύσκολοι. Ἠθέλησα νὰ παλαίσω ἀλλ' ἀπέτυχον, διότι οἱ δύο σύζυγοι ἦσαν στενῶς συνδεδεμένοι καὶ ἔμεινα μόνη. Ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης αἱ σχέσεις μας εἶναι μὲν ὁμαλαὶ καὶ ἔντιμοι, ἀλλ' ἡ οἰκειότης ἐξέλιπεν· ἡ κόρη μου δὲν μὲ ἐμπιστεύεται πλέον, οὐδὲ εἶμαι φίλη τοῦ γαμβροῦ μου. Ναὶ μὲν οἱ ἔγγονοί μου ἔρχονται εἰς τὰ γόνατά μου, ἀλλὰ κινοῦνται ἢ ὑπὸ φόβου ἢ ὑπὸ τοῦ θελγήτρου παιγνιδίου τινὸς ἢ γλυκύσματος. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἀσπασία φαίνεται εὐτυχὴς, πρέπει νὰ εἶμαι καὶ ἐγὼ εὐχαριστημένη.

Ὁ σύζυγός μου ἔζησε μόνον δύο ἔτη μετὰ τὸν γάμον τῆς θυγατρός του καὶ ἀπέθανεν εἰς τὴν ἐξοχὴν χωρὶς νὰ τὸν ἴδω πλέον· καὶ ἂν καὶ μ' ἔστειλε διὰ κοινοῦ τινος φίλου λέξεις λύπης καὶ φιλίας, δὲν παρηγορήθην διὰ τὸ θλιβερὸν τέλος θλιβεροῦ γάμου. Ὁ υἱός μου ἐνηγκαλίσθη τὸ ναυτικὸν στάδιον καὶ ταξειδεύει εἰς τὰ ἄκρα τοῦ κόσμου, εἰς τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος· ἀλλὰ θὰ ἠσπάζετο ἄρά γε τὸ στάδιον τοῦτο τὸ πλῆρες ἀνησυχίας καὶ θυσιῶν ἂν εὕρισκεν ἀνάπαυσιν, ἀγάπην, τιμὴν καὶ εὐτυχίαν ἐν τῇ πατρικῇ του οἰκίᾳ; Ἐξώρισεν ἑαυτὸν εἰς τὰ πελάγη μὴ ἔχων ἥσυχον ἄσυλον ὅπως στήσῃ τὴν σκηνήν του.

Οὕτω παρῆλθε καὶ ἡ νεότης καὶ ἡ ἔφηβος ἡλικία μου· ὑπέρερα μὲν ἀλλὰ δὲν κατεδίκαζον ἐμαυτὴν, διότι μ' ἐφαίνετο ὅτι κατὰ τὰς σπουδαίας περιστάσεις τοῦ βίου μου ὑπερασπίσθην τὰ δικαιώματά μου αὐστηρῶς ἴσως ἀλλὰ δικαίως. Νέον συμβεβηκὸς ἔρριψε φῶς εἰς τὴν συνείδησίν μου· ἡ ἀδελφή μου, πρὸ πολλῶν ἐτῶν νυμφευμένη κάλλιστα, κατῴκει εἰς Πάτρας. Ἡμέραν τινὰ ἔλαβον ἐπιστολήν της μακρὰν καὶ αἰνιγματώδη, παρακαλοῦσάν με νὰ ὑπάγω εἰς ἐπίσκεψίν της. Ἐπειδὴ δὲ οὐδὲν μ' ἐμπόδιζε ν' ἀναχωρήσω, διότι ἤμην δυστυχῶς ἐλευθέρα, ἀνεχώρησα ἀμέσως. Εἰς τὸ Καλαμάκιον μὴ εὑροῦσα ἑτοίμην ἅμαξαν περιέμενα ὀρθία, μὲ ὀμίχλην Νοεμβρίου, ἕως νὰ φθάσωσιν αἱ ἀπὸ Λουτρακίου περιμενόμεναι. Καὶ ἐπειδὴ ἠργοπόρουν ἐσυλλογιζόμην τὴν ἀδελφήν μου, ἡ ὁποία θὰ μὲ περιέμενε μετ' ἀνησυχίας· πλῆθος ἄλλων ἀδημονούντων ὁδοιπόρων περιέμενον ἐπίσης βαδίζοντες ἄνω καὶ κάτω. Τέλος πάντων, αἱ ἅμαξαι ἐφάνησαν καὶ ὅλοι ἔσπευσαν νὰ εἰσέλθωσι. Δραμοῦσα δὲ καὶ ἐγὼ ἔφθασα πολὺ ἀργά· ὅλαι αἱ θέσεις μὲ ἐφάνησαν ὅτι εἶχον καταληφθῆ, καὶ ἰδοῦσα πλησίον μου ὑπάλληλόν τινα τοῦ Γραφείου τῆς ἑταιρίας τῷ ἐξήγησα τὴν ἀμηχανίαν μου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἄνθρωπος σοβαρὸς καὶ τραχὺς, μοὶ ἀπεκρίθη μὲ ὕφος τὸ ὁποῖον ἤρμοζεν εἰς τὴν φυσιογνωμίαν του·

— Ὑπάρχει θέσις ἐκεῖ κάτω, λάβετέ την.

Ἔτρεξα εὐθύς· ἀλλά τις νέος πλέον εὐκίνητος ἔφθασε πρὸ ἐμοῦ.

— Βλέπεις, εἶπον εἰς τὸν ὑπάλληλον, ὅτι ὅλαι αἱ θέσεις εἶναι πλήρεις· πρέπει νὰ προσθέσῃς μίαν ἅμαξαν.

— Ἀ! μάλιστα! ἀνέκραξεν ἐντόνως, ἄλλην ὄρεξιν δὲν ἔχω.

— Θὰ παραπονεθῶ εἰς τὸν ἀρχηγόν σου.

— Παραπονεθῆτε, παραπονεθῆτε, πηγαίνετε· ἰδοὺ ἀνέβη καὶ αὐτὸς εἰς τὴν ἅμαξαν, τρέξατε νὰ τὸν φθάσετε.

Αἱ ἅμαξαι ἀνεχώρησαν δρομαῖαι· ὁ ὑπάλληλος ἀπεμακρύνθη μουρμουρίζων, ἐγὼ δὲ πλήρης ὀργῆς ἠρώτησά τινα ἐκεῖ πλησίον ἐργαζόμενον·

— Πῶς ὀνομάζεται αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος;

— Αὐτός! αὐτὸς εἶναι ὁ Ἰωάννης..., ὅς τις δὲν εἶναι πάντοτε γελαστός.

Ἐσημείωσα δὲ εὐθὺς τὸ ὄνομα εἰς τὸ σημειωματάριόν μου, διότι ἤμην ἀποφασισμένη ν' ἀναφέρω τὴν διαγωγήν του εἰς τοὺς ἀρχηγούς του· μοὶ ἐφαίνετο ὅτι εἶχον δίκαιον καὶ ὅτι μάλιστα ἐξεπλήρουν σχεδὸν καθῆκον.

Μετά τινα ἀργοπορίαν ἀνεχώρησα τέλος πάντων, καὶ ἅμα φθάσασα εἰς τῆς ἀδελφῆς μου ἔγραψα *ab irato* εἰς ἕνα τῶν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τῆς ἑταιρίας, τὸν ὁποῖον ἐγνώριζον ἰδιαιτέρως κατὰ τοῦ Ἰωάννου. Ἀφοῦ δὲ ἐπέρασα τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἄνοιξιν μὲ τὴν ἀδελφήν μου ἐπανῆλθον μετὰ λύπης εἰς τὴν ἔρημον οἰκίαν μου, ὅπου οὐδεὶς μὲ περιέμενεν. Ἐπανεῖδον τὴν κόρην μου, ἔκαμά τινας ἐπισκέψεις, ἐδέχθην ἄλλας, καὶ τὸ ἑσπέρας Κυριακῆς τινος μετὰ τὸν ἑσπερινὸν ὁ ἱερεὺς τῆς ἐνορίας μου μὲ τὴν συνήθη εὐγένειάν του μοὶ ἀπέδωκε τὴν ἐπίσκεψιν τὴν ὁποίαν τῷ εἶχον κάμει. Ὡς συνείθιζον δὲ ὅτε ἤρχετο νὰ μὲ βλέπῃ, ἐνεχείρησα αὐτῷ μικράν τινα βοήθειαν διὰ τοὺς πτωχούς· αὐτὸς δὲ εὐχαριστήσας με μὲ εἶπεν ἐν παρόδῳ·

— Εἶδα πρὸ ὀλίγου ἐκ τοῦ πλησίον μεγίστην δυστυχίαν· ἄνδρα ἀσθενῆ πρὸ ἓξ μηνῶν, καταβεβλημένον ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν καὶ τὴν λύπην· ἡ δυσ-

τυχὴς σύζυγος καὶ τὰ τρία μικρά του τέκνα δὲν ἔχουν οὔτε ἄρτον οὔτε ἐνδύματα· ὅλα τὰ ἔπικλα καὶ τὰ ἐνδύματά των ἐπωλήθησαν, καὶ αὔριον ἴσως θὰ τοὺς διώξουν καὶ ἀπὸ τὸ ἐλεεινὸν δωμάτιον τὸ ὁποῖον τοὺς χρησιμεύει ἀντὶ κατοικίας. Εἶναι θέαμα ἄξιον νὰ συγκινήσῃ καρδίαν φιλελεήμονα, καθόσον μάλιστα εἶναι τίμιοι ἄνθρωποι καὶ ἔζησαν ἄλλοτε καλλίτερα. . .

— Ἄγιε ἐφημέριε, ἀπεκρίθην, ἐπεθύμουν πολὺ νὰ ὑπάγω νὰ ἴδω αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους διὰ νὰ τοὺς βοηθήσω. Λέγετε ὅτι ἔχουν τέκνα ;

Ἡ ἰδέα αὕτη συνεκίνησε τὴν καρδίαν μου· τέκνα ὑποφέροντα ὑπὸ τὸν μητρικὸν ὀφθαλμὸν ἔχουσι δικαιώματα ἐπὶ ὅλων τῶν μητέρων.

— Θὰ κάμετε θεάρεστον ἔργον, κυρία, ἀπεκρίθη ὁ ἐφημέριος· θὰ εὕρετε ἐκεῖ τρία πλάσματα γυμνὰ καὶ πεινῶντα εἰς τὴν παραμονὴν τοῦ θανάτου τοῦ πατρός των. Ἡ δυστυχὴς αὐτὴ οἰκογένεια κατοικεῖ εἰς τὴν ὁδὸν. . . ἀριθ. . . εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα.

Τὴν ἐπαύριον πολλὰ πρωῒ ὑπῆγα εἰς τὴν ἀνωτέρω οἰκίαν, διέβην δίοδον στενὴν καὶ σκοτεινὴν, ἔφθασα εἰς τὴν κλίμακα, ἀνέβην βραδέως καὶ μόλις βλέπουσα, καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα εἶδον ἡμίκλειστον θύραν. Ἀνοίξασα δὲ αὐτὴν μετὰ προσοχῆς εὑρέθην ἐντὸς δωματίου μεγάλου μὲν ἀλλὰ γυμνοῦ, τρομεροῦ, στερουμένου καὶ τῶν ἀναγκαιοτέρων ἐπίπλων, ἐκτὸς κλίνης κειμένης ἀπέναντι τοῦ παραθύρου καὶ κοιτίδος ὅπου ἔκλαιε μικρὸν παιδίον. Γυνή τις ἥτις δὲν ἦτο ἐνδεδυμένη, ἀλλ' ἐσκεπασμένη μὲ ῥάκη, μὲ ἐπλησίασε κρατοῦσα ἰσχνὸν καὶ ἀσθενὲς παιδίον εἰς τὰς χεῖρας, τὸ ὁποῖον μὲ ἔβλεπε μὲ ὀφθαλμοὺς ἀνοικτοὺς, καθαροὺς ἀλλ' ἀδυνάτους, ἄλλο δὲ τέκνον ἐκρατεῖτο ἀπὸ τὸ φόρεμά της. Εὑρέθην δὲ εἰς ἀμηχανίαν ὡς μὴ ἔχουσα τὴν συνήθειαν τοιούτων ἐπισκέψεων εἰς πτωχούς.

— Ἔρχομαι νὰ σᾶς ἰδῶ, εἶπον ἀδεξίως.

— Καθήσατε, κυρία, μὲ εἶπε χαμηλῇ τῇ φωνῇ προσφέρουσά με κάθισμα σεσαθρωμένον, καὶ συγχωρήσατέ με ἂν δὲν ὁμιλῶ δυνατά· ὁ ἄνδρας μου κοιμᾶται. . .

Καί μοι ἔδειξε τὴν κλίνην εἰς ἣν εἶδον ἀνθρωπίνην μορφὴν καλυπτομένην ἀπὸ παμπάλαιον σκέπασμα, καὶ τὴν κεφαλὴν ἔχουσαν ἐστραμμένην πρὸς τὸν τοῖχον.

— Εἶναι πολὺ ἀσθενής; ἠρώτησα χαμηλῇ τῇ φωνῇ ἐπίσης.

— Πολὺ ἀσθενὴς πρὸ πέντε μηνῶν. Ἐθάψαμεν τὴν μικράν μας Ἀνθὴν, ἡ ὁποία ἦτον τὸ μεγαλήτερόν μας παιδίον καὶ ὡραιοτάτη, κυρία μου· ἀπέθανεν ἀπὸ τυφοειδῆ πυρετόν· ὁ Θεὸς μᾶς τὴν ἥρπασε πολὺ γρήγορα. . . Ὁ ἄνδρας μου μετὰ μίαν ἡμέραν ἔχασε τὴν θέσιν του· λέγουν ὅτι μία δυστυχία δὲν ἔρχεται ποτὲ μόνη. . . Ἐσυγχίσθη, ἔπτυσεν αἷμα καὶ ἀπὸ τότε μαραίνεται καὶ φοβοῦμαι ὅτι εἶναι πολὺ κακά. Δὲν ἔχομεν πλέον τίποτε. . . Τοιαύτη ἀσθένεια καὶ χωρὶς ἐργασίαν. . .

Δὲν ἐδυνήθη ἡ ταλαίπωρος νὰ τελειώσῃ· προσεπάθησα νὰ τὴν παρηγορήσω, καὶ τῇ προσέφερα ὀλίγα χρήματα ὅπως οἰκονομήσῃ τὰς κατεπειγούσας ἀνάγκας της. Δυστυχῶς ὅμως ἓν νόμισμα πεσὸν κατὰ γῆς ἐξύπνισε τὸν σύζυγόν της ἔντρομον. Ἀνεγερθεὶς ἔστρεψε περὶ αὐτὸν τὸ βλέμμα, ἐγὼ δὲ εἶδον τὸ κάτισχνον στῆθος καὶ τὸ κάτωχρον πρόσωπόν του, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὁ θάνατος εἶχεν ἤδη χαράξει τὴν ἀπαισίαν σφραγῖδά του. Καὶ πλησιάσασα πρὸς αὐτὸν εἶπον·

— Φίλε μου. . .

Ἀλλ' ἐκεῖνος διακόψας τὸν λόγον μου καὶ παρατηρήσας με μὲ ἔκφρασιν τρομεράν·

— Σὺ εἶσαι! ἀνέκραξε μὲ φωνὴν βραγχώδη, σὺ εἶσαι! ἄ! σὲ γνωρίζω! ἐξ αἰτίας σου ἔχασα τὴν θέσιν μου, σὺ φονεύεις τὴν οἰκογένειάν μου, σὺ μὲ δολοφονεῖς! Ἔρχεσαι νὰ κάμῃς τὴν καλὴν ἀφ' οὗ κατέστρεψες ἔντιμον ἄνθρωπον, διότι σὲ εἶπε μίαν λέξιν θυμωμένος! Τὸ παιδί μου τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἔκειτο εἰς νεκροκράββατον, καὶ ἴσως διὰ τοῦτο μὲ ἦτο συγχωρημένον νὰ μὴν εἶμαι πολλὰ εὐγενής! Φύγε ἀπ' ἐδῶ, δὲν θέλω νὰ σὲ βλέπω· φύγε ἀπ' ἐδῶ, δολοφόνε!

Ἐγὼ δὲ ἀπεσυρόμην κατὰ πᾶσαν λέξιν ἐξερχομένην ἀπὸ τὰ νεκρωμένα χείλη του, καὶ ὅλως ἔντρομος ἐξῆλθον.

— Ἀπόδος την τὰ χρήματα της· δὲν θέλω τίποτε ἐδικόν της, ἀνέκραξε.

Καὶ τὰ νομίσματα χρυσᾶ τε καὶ ἀργυρᾶ ἐρρίφθησαν εἰς τὴν κλίμακα. Τρέχουσα ἔφυγον, ὄχι ὅμως καὶ ὠργισμένη· οἱ λόγοι τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου δὲν ἐξῆψαν τὴν καρδίαν μου, ἀπ' ἐναντίας κατεπάγωσαν αὐτήν.

Ἐπανελθοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν μου ἐκλείσθην εἰς τὸ δωμάτιόν μου καὶ ἡ βεβαρημένη καρδία μου ἀνεκουφίσθη διὰ δακρύων. Τὸ κάλυμμα ἔπιπτε πλέον· εἶδον ποῖον ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ὀλεθρίου χαρακτῆρός μου· ἔφερα εἰς τὸν νοῦν μου τὸν καλὸν σύζυγόν μου, τὸν ὁποῖον ἐστέρησα πάσης ἀγάπης καὶ εὐτυχίας, τὸν υἱόν μου περιπλανώμενον μακρὰν τῆς μητρικῆς στέγης, τὴν κόρην μου τῆς ὁποίας ἡ καρδία ἐκλείσθη πρὸς ἐμὲ, καὶ τέλος τὸν πτωχὸν ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἡ παραφορά μου ἀφῄρεσε καὶ τὸν ἄρτον καὶ τὴν ζωὴν, καὶ ὅστις ἀπέθνησκε καταρώμενός με καὶ σύρων με ἔνοχον εἰς τὸ κριτήριον τοῦ Κυρίου.

Ὅτε πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐπανῆλθον εἰς ἐμαυτὴν ἔγραψα πρὸς τὸν ἐφημέριον, διηγήθην τὴν πρώτην μου συνάντησιν μετὰ τοῦ Ἰωάννου. . . καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιστολῆς τὴν ὁποίαν εἶχον νομίσει καλὸν νὰ γράψω κατ' αὐτοῦ· τὸν παρεκάλεσα δὲ νὰ κατορθώσῃ νὰ συγχωρήσῃ ὁ δυστυχὴς ἐκεῖνος τὸ σφάλμα μου, καὶ ἔλαβον τὴν ὑποχρέωσιν νὰ φροντίσω ἐγὼ δι' ὅλας τὰς ἀνάγκας τῆς οἰκογενείας του.

Μετὰ μακρὰν σιωπὴν ὁ ἐφημέριος μοὶ ἀπήντησεν ὅτι ὁ Ἰωάννης κατατηκόμενος ὑπὸ τῆς ἀσθενείας, δὲν ἤθελε οὔτε κἂν τὸ ὄνομα ν' ἀκούσῃ ἐκείνης ἡ ὁποία τὸν ἔῤῥιψεν εἰς τὸ βάραθρον τῆς δυστυχίας, καὶ ὅτι ἐν τῇ δυσπιστίᾳ του ἀπέῤῥιπτεν ὅλας τὰς προσφερομένας βοηθείας.

— Παρακαλέσατε τὸν Θεὸν διὰ αὐτὸν, κυρία, προσέθετο ὁ ἱερεὺς, διότι ἔχει ἀνάγκην τῆς θείας χάριτος, αὐτὸς ὅστις δὲν δύναται νὰ συγχωρήσῃ· καὶ ὅμως μετ' ὀλίγον θὰ ἀποθάνῃ.

Προσευχήθην καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ ἐμοῦ. Τὸ μῖσος τοῦ δυστυχοῦς ἐκείνου ἐβάρυνε τὴν καρδίαν μου καὶ μ' ἐφαίνετο ὅτι ἂν τὸ θυμά μου δὲν μ' ἐσυγχώρει, δὲν θὰ ἐτόλμων πλέον νὰ ἐλπίσω εἰς τὴν θείαν εὐσπλαγχνίαν. Αἱ ἡμέραι τὰς ὁποίας ἐπέρασα περιμένουσα ὑπῆρξαν πλήρεις λύπης καὶ σκέψεων βεβαίως ἡ θεία ἀγαθότης μὲ τὰς προητοίμασεν ὅπως φωτίσῃ τὴν συνείδησίν μου πρὸ τῆς τρομερᾶς ἐκείνης νυκτὸς, κατὰ τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι πλέον δυνατὸν νὰ κάμωμεν τίποτε, οὔτε νὰ ἐργασθῶμεν, οὔτε νὰ ἐξιλεώσωμεν.

Ἐγνώριζον ὅτι ὁ Ἰωάννης εἶχε φθάσει εἰς τὴν τελευταίαν περίοδον τῆς ἀσθενείας, καὶ ἔτρεμον δι' αὐτὸν ἀνησυχοῦσα ἐν τοσούτῳ καὶ δι' ἐμαυτήν· ἡ συγχώρησις δὲν μοὶ ἐδίδετο. Τέλος ἔλαβον ἐπιστολὴν τοῦ ἐφημερίου λέγουσάν με· «Σᾶς περιμένω, κυρία, εἰς τοῦ Ἰωάννου.»

Εὐθὺς ἔδραμα, καὶ ποτὲ οὔτε κατὰ τὰς ὡραιοτέρας ἡμέρας τῆς νεότητός μου ἡ καρδία μου ἔπαλλε μὲ τόσην δύναμιν ὅσον ὅτε διέβην τὸ κατώφλιον τοῦ δωματίου τοῦ ψυχορραγοῦντος. Ἀκτὶς τοῦ δύοντος ἡλίου ἐρώτιζεν αὐτό· ἐνόμιζες ὅτι θεία ὁδὸς ἠνοίχθη διὰ τὴν ἀναχωροῦσαν αὐτὴν ψυχήν. Ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα ἦσαν γονυπετῆ ἐνώπιον τῆς κλίνης, εἰς τὸ προσκέφαλον ἵστατο ὁ ἱερεὺς, καὶ ἀνὰ χεῖρας ἔχων σταυρὸν ἀπέτεινε λόγους ἐλπίδος καὶ θάῤῥους πρὸς τὸν θνήσκοντα. Συνδιηλλάγη λοιπὸν μὲ τὸν Θεόν! Ἐστάθην ἀκίνητος ἐνώπιον τοῦ μεγάλου θεάματος τοῦ θανάτου χριστιανοῦ. Ὁ ἐφημέριος εἶπέ τι εἰς τὸν Ἰωάννην, ὅστις ἀνεγείρας τὴν βεβαρημένην κεφαλήν του μὲ ἀνεζήτησε διὰ τῶν ἐσκοτισμένων του ὀφθαλμῶν καὶ μὲ φωνὴν ὁμοιάζουσαν πνοὴν ἐψιθύρισε·

— Κυρία, σὲ συγχωρῶ μὲ ὅλην μου τὴν καρδίαν! συγχώρησόν με καὶ σὺ, ἔχω ἀνάγκην τῆς συγγνώμης σου. Προσεύχου δι' ἐμὲ, καὶ μὴ λησμονήσῃς τὴν ταλαίπωρον γυναῖκα καὶ τὰ ὀρφανά μου. . .

— Τὸ ὁρκίζομαι! ἀνέκραξα.

Καὶ ἐγονυπέτησα· ἡ ὑπερηφάνειά μου ἐνικήθη τέλος πάντων. Κατεφίλησα τὴν χεῖρα ἥτις ἐκταθεῖσα πρὸς ἐμὲ ἐπάγωσεν εὐθὺς ἐντὸς τῆς ἰδικῆς μου.

Ὁ Ἰωάννης ἀπέθανεν· ἐγὼ δὲ ἡ μέχρι τοῦδε κατ' ὄνομα χριστιανὴ ἐπανῆλθον εἰς τὸν Θεὸν διὰ παντὸς, καὶ ὅσον ἔνοχος καὶ ἂν εἶμαι τολμῶ νὰ ἐλπίσω. Καὶ δὲν εἶμαι μὲν εὐδαίμων, ἐξ ἐναντίας τὸ γῆράς μου εἶναι μεμονωμένον καὶ λυπηρόν· ἀλλὰ τοὐλάχιστον δὲν χύνω δάκρυα ἀπελπισίας.

ΒΙΩΝ.

ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΕΝ ΝΕΑΠΟΛΕΙ.

Περὶ τὰ μέσα σχεδὸν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἔζη ἐν Νεαπόλει παχύσαρκός τις καλόγηρος, κοκκινοπρόσωπος, ζωηρὸς τὸ βλέμμα, προγάστωρ, φορῶν τὸ ἔνδυμα τοῦ τάγματος τοῦ Ἁγ. Δομινίκου καὶ παμμέγιστον πῖλον· ὠνομάζετο δὲ «Παπᾶ Γρηγόριος Μαρία Ῥόκκος,» ἢ ἁπλῶς «Παπᾶ Ῥόκκος,» ὡς ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ λαοῦ. Ἦν δὲ πάντοτε ἱλαρὸς, σκωπτικὸς, μῖμος, ζωηρὸς καὶ ὀργίλος. Καθ' ὁδὸν προσηγόρευεν αὐτὸν καὶ ὁ τελευταῖος τῶν Λαζαρόνων, καὶ πᾶσαι αἱ νέαι ἐφιλοτιμοῦντο ν' ἀσπασθῶσιν εὐλαβῶς τὴν δεξιάν του.

Ἦτο δὲ πασίγνωστος εἴς τε τὸν λιμένα καὶ τὴν ἀγορὰν, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπλανᾶτο εἰς ὅλων τὰ στόματα ἀπὸ τοῦ Παυσιλύπου μέχρι τοῦ Καποδιμόντε.

Ἡ ἐπιῤῥοή του ἐπὶ τοῦ ὄχλου ἦτο ἀπόλυτος. Οὐαὶ εἰς τὸν ἐναντιούμενον εἰς τὰς ἰδέας του! Ἐπειδὴ ὅμως ἦτο ἄνθρωπος χρηστὸς καὶ ἐνάρετος, μετεχειρίζετο τὴν παντοδυναμίαν του ἐπ' ἀγαθῷ.

Ὅτε ἤθελε νὰ διδάξῃ τὸν λαὸν, ὅτε ἐπεθύμει νὰ ἐξαλείψῃ μίαν κατάχρησιν, νὰ διορθώσῃ ἓν λάθος, νὰ πολεμήσῃ ἓν ἁμάρτημα, ἀνέβαινεν ἐπὶ κάδου εἴς τινα τῶν μᾶλλον συχναζομένων πλατειῶν· πολυάριθμος ὁ ὄχλος συνωθεῖτο περὶ αὐτοῦ, ὅστις ἤρχιζε νὰ ὁμιλῇ κατὰ τὴν ἐγχώριον διάλεκτον διὰ φωνῆς βροντώδους, ὁτὲ μὲν ἀπειλούσης τοὺς ἁμαρτάνοντας διὰ φρικωδεστάτων ποινῶν, ὁτὲ δὲ τερπούσης αὐτοὺς δι' ἀνεκδότων καὶ μύθων. Ὁ ῥήτωρ ἐκάλει τότε ἕνα ἕκαστον κατ' ὄνομα καὶ ἐξύβριζε καὶ κατεφρόνει καὶ συνδιελέγετο κατὰ τὸν τρόπον τοῦ Σωκράτους. Καὶ ὅτε κάθιδρος κατέληγε τὸν λόγον, ἅπαντες ἀπῆρχοντο κατανενυγμένοι καὶ δακρύοντες.

Ἡ εὐγλωττία τοῦ Παπᾶ Ῥόκκου ἦτο βάναυσος, ἀσυνάρτητος, βιαία, ἀλλὰ καὶ ἡ ἠθική του πολλάκις παράδοξος· καὶ ὅμως ὁ λόγος του σπειρόμενος εἰς τὰς

ἀμαθεῖς ἐκείνας καὶ ἀκαλλιεργήτους ψυχὰς παρήγαγεν ὡραίους καρπούς.

Εἶναι ἀληθὲς ὅτι ὁσάκις ὁ λόγος δὲν ἴσχυε νὰ φέρῃ εἰς μετάνοιαν τὸν ἁμαρτωλὸν, κατέφευγεν εἰς πειστικώτερον ἐπιχείρημα· ἐξήγαγεν ἐκ τοῦ ῥάσου του νεῦρον βοὸς (βούρδουλαν) καὶ, πίφ! πάφ! τὸν κατέφερεν εἰς τοὺς ὤμους τοῦ πεισματώδους, καθόσον, ὡς εἴπομεν, ἦτο καὶ θυμώδης, ὁμοιάζων κατὰ τοῦτο τὸν προϊστάμενόν του Ἅγ. Δομίνικον.

Τὴν νύκτα τῆς 8 Αὐγούστου 1779, ὁ Βεζούβιος κατεφλέγετο ὅλος· ταχεῖα καὶ μακρὰ λάβα φλογὸς κατήρχετο καὶ ἐπήδα ἐπὶ τῶν πλευρῶν τοῦ ὄρους, καὶ τὰ δένδρα καὶ αἱ οἰκίαι ἐξηφανίζοντο ὑπὸ τὴν πλημμύραν ἐκείνην τῆς κολάσεως· ἡ λάβα ἔῤῥεε γιγαντιαίοις βήμασι πρὸς τὴν πόλιν.

Ὁ λαὸς ἔκθαμβος καὶ τρέμων, συνηθροίσθη ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Φιλαγγέρη, καὶ γεγωνυίᾳ τῇ φωνῇ παρεκάλει τὸν ἀρχιεπίσκοπον νὰ ἐξαγάγῃ τὸ ἀργυροῦν ξόανον τοῦ Ἁγίου Ἰανουαρίου ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ *Θησαυροῦ* καὶ νὰ τὸ περιφέρῃ ἐν λιτανείᾳ περὶ τὸ ἡφαίστειον.

Καὶ ἄλλοτε ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου εἶχε σταματήσει τὸν καταστρεπτικὸν χείμαῤῥον.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Καρδινάλιος δὲν ἀπήντα εἰς τὰς κραυγὰς τοῦ λαοῦ καὶ τὸ παλάτιον τῆς ἐπισκοπῆς ἦτο σιωπηλὸν καὶ κατασκότεινον, ὁ ὄχλος καθίστατο ἀπειλητικός· τινὲς δὲ καὶ προέτειναν νὰ πυρπολήσωσι τὴν οἰκίαν.

Αἴφνης ἀνοίγεται θυρίς τις· ὁ λαὸς σιγᾷ· καὶ παρουσιάζεται τὸ γνωστὸν πρόσωπον τοῦ παπᾶ Ῥόκκου, ἔχον τὸ ἦθος θηριῶδες καὶ παρωργισμένον.

— Τί θέλετε; ἠρώτησε.

— Θέλομεν τὸν Ἅγ. Ἰανουάριον νὰ μᾶς σώσῃ ἀπὸ τὸ πῦρ, ἀνέκραξαν μυρίαι φωναί.

— Πῶς, ἀνόητοι! ζητεῖτε ὥστε ὁ Ἅγ. Ἰανουάριος, ὁ ἀπόγονος τῆς οἰκογενείας τῶν Ἰανουαρίων τῆς Ῥώμης, ὁ πρωτεύων ἐν τῷ παραδείσῳ ἅγιος, νὰ ἐνοχληθῇ τὴν ὥραν αὐτὴν διὰ τριακοσίους ῥακενδύτας καὶ πένητας; Ὁ Ἅγ. Ἰανουάριος! ὡς νὰ ἐλέγετε ὁ Ἅγ. Κρισπῖνος ὁ σανδαλοποιὸς, ἢ ἡ ἁγία Ῥίτα ἡ ὑπηρέτρια! Ἀλλὰ μήπως ἠξεύρετε τί κάμνει τὴν ὥραν αὐτὴν ὁ Ἅγιος Ἰανουάριος; — Κοιμᾶται!

— Κοιμᾶται!

— Ἐννοεῖται, κοιμᾶται· οὔτε θὰ σηκωθῇ πρὸ τῆς αὔριον. Ὥρα καλὴ λοιπὸν, ἀναχωρήσατε· ἀναχωρήσατε, λέγω!

Καὶ ἐκλείσθη ἡ θυρὶς καὶ ἅπαντες οἱ ταραζίαι, ὦ τοῦ θαύματος! ἥσυχοι ὡς ἔλαιον λυχνίας, ἔγιναν ἄφαντοι.

Ἀπορεῖτε ἴσως διὰ τί ὁ παπᾶ Ῥόκκος ἐποίει διάκρισιν γένους ἐν τῷ παραδείσῳ καὶ παρίστανεν ἅγιον κοιμώμενον ὡς ἄλλον θνητόν. Ἀλλ' αὐτὸς ἠδιαφόρει περὶ τῶν τοιούτων· διὸ πολλάκις διδάσκων, ἐνῷ ὡμίλει περὶ θαυμαστῶν πράξεων τῶν θείων προσώπων, ἔλεγε τὸν Ὕψιστον ἀναγινώσκοντα τὸ κατάστιχον τῶν τεθνεώτων, τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καταγινόμενον νὰ ψάλλῃ τὸ «Ἐλέησόν με ὁ Θεὸς,» καὶ τὴν Παναγίαν τὸ «Ἀπόστολοι ἐκ περάτων,» καὶ οὐδεὶς ποτε ἐτόλμα νὰ ἀντείπῃ.

Ἐὰν νομίζετε ὅτι διηγοῦμαι ὑπερβολὰς ἢ μύθους, σᾶς προσκαλῶ νὰ ἐπεξέλθετε τὸν *βίον τοῦ παπᾶ Γρηγορίου Μαρία Ῥόκκου*, συγγραφέντα ὑπὸ τοῦ αἰδεσιμωτάτου Ὀνουφρίου, ὅστις ἀναφέρει τὸ ἀνωτέρω συμβὰν καθὼς καὶ τὸ ἑπόμενον, καὶ πλεῖστα οὐχ ἧττον περίεργα καὶ πασίγνωστα ἐν Νεαπόλει.

Ὁ παπᾶ Ῥόκκος ἦτο ὁ καθιερώσας καὶ καταστήσας κοινὴν τὴν χρῆσιν τῶν Ἁγίων εἰκόνων ἐν ταῖς ὁδοῖς, καὶ ἰδοὺ πῶς·

Ἡ Νεάπολις ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ ἦτο τὴν νύκτα κατασκότεινος, καὶ οὐαὶ εἰς τοὺς νυκτερινοὺς ὁδοιπόρους! Ὁ Φερδινάνδος Α΄ ἦτο ἴσως κύριος τῆς Νεαπόλεως τὴν ἡμέραν, ἀλλὰ τὴν νύκτα κύριοι ἦσαν οἱ κλέπται καὶ οἱ λῃσταὶ, πεπεισμένοι περὶ τῆς ἀτιμωρησίας, διότι οὐδεὶς ἐδύνατο νὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃ.

Τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἀπεπειράθη δὶς ἢ τρὶς νὰ θέσῃ φανοὺς εἰς τὰς λεωφόρους· ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν εὑρέθησαν ἅπαντες συντετριμμένοι.

Ἀλλ' ὁ παπᾶ Ῥόκκος ἔθετο κατὰ νοῦν νὰ κάμῃ ὅ,τι ἡ κυβέρνησις δὲν ἐδυνήθη.

Ὡραίαν τινὰ ἡμέραν, ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς ἀγορᾶς, ἐν ὥρᾳ καθ' ἣν ὁ ὄχλος εἶναι πολυπληθέστερος, ἀναβὰς ἐπὶ τῆς προχείρου αὐτοῦ πνυκὸς, ἀνήγγειλεν ὅτι ἐσκόπει νὰ ὁμιλήσῃ. Καὶ εὐθὺς πάντες καταλιπόντες τὰς ὑποθέσεις των συνηθροίσθησαν πέριξ αὐτοῦ.

— Τέκνα μου, εἶπεν, ὁ Μαστρίλλος, ὁ διάσημος λῃστὴς Μαστρίλλος, ὁ τρόμος τῆς εἰς Ῥώμην φερούσης ὁδοῦ, ἀπηγχονίσθη πρὸ τριῶν ἡμερῶν ἐν Τερράκινῃ. Ἠξεύρετε δὲ ποῦ μετέβη ἡ ψυχή του;

— Εἰς τὴν κόλασιν.

— Ὄχι, κύριοι, ἐξ ἐναντίας μετέβη εἰς τὸ μέσον τοῦ παραδείσου!

Ψιθυρισμοὶ ἐκπλήξεως ἀντήχησαν μεταξὺ τοῦ ὄχλου ὅτε ἠκούσθη ἡ ἀπάντησις τοῦ ἱεροκήρυκος.

— Ναὶ, εἰς τὸν παράδεισον! Καὶ ἠξεύρετε διατί; Διότι ὁ Μαστρίλλος ἐσέβετο κατ' ἐξοχὴν τὸν ἅγιον Ἰωσὴφ, προσευχόμενος καθ' ἑσπέραν καὶ ἐπικαλεσθεὶς αὐτὸν καὶ κατὰ τὴν ὑστάτην τοῦ βίου του στιγμήν. Σημειωτέον ὅτι ὁ ἅγιος Ἰωσὴφ εἶναι μετὰ τὸν ὕψιστον εἰς τὸν οὐρανὸν ἰσχυρότερος παντὸς ἄλλου.

— Καὶ πῶς ἐμβῆκεν εἰς τὸν παράδεισον τοιοῦτος λῃστής;

— Τῇ ἀληθείᾳ, ἐξηκολούθησεν ὁ παπᾶ Ῥόκκος

χωρὶς νὰ ταραχθῇ, τῇ ἀληθείᾳ, ὁ Μαστρίλλος δὲν τὸ ἐπέτυχε χωρὶς κόπον. Ὁ Ἅγ. Πέτρος δὲν ἤθελε νὰ συγχωρήσῃ εἰς τὸν λῃστὴν τὴν εἴσοδον, λέγων ὅτι ὁ Ἰωσὴφ παραδεχόμενος πάντας τοὺς ἐπ' αὐτὸν ἐλπίζοντας ἐγέμιζε τὸν παράδεισον κακούργων. Τοὺς λόγους τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐνέκρινε καὶ ὁ ὕψιστος. Καὶ ναὶ μὲν ὁ Ἅγιος Ἰωσὴφ ἐπέμενεν, ἀλλ' ὁ Θεὸς ἔμεινεν ἄκαμπτος.

Τί λοιπὸν ἔπραξεν ὁ Ἅγ. Ἰωσήφ; Δὲν ἐπανέλαβεν ἐπιχειρήματα, δὲν ὠργίσθη, δὲν ἔκαμε ταραχὰς, ἀλλ' ἐπορεύθη πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ εἶπεν·

— Ἰησοῦ μου, εἶσαι υἱός μου· ἄρα μὲ χρεωστεῖς ὑπακοήν. Προσκάλεσον τοὺς περὶ σὲ καὶ ἀκολούθει με.

Καὶ ὁ Ἰησοῦς ἔνευσε πρὸς τοὺς Ἀποστόλους, τοὺς μάρτυρας, τοὺς ὁμολογητὰς, τοὺς ἁγίους πάντας καὶ ἠκολούθησε τὸν Ἰωσήφ.

Ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ ὁ Ἰωσὴφ μετέβη πρὸς τὴν Θεοτόκον, καὶ εἶπεν·

— Ἀειπάρθενε, εἶσαι σύζυγός μου καὶ ἑπομένως χρεωστεῖς νὰ μὲ ὑπακούῃς. Κάλεσον ὅλους τοὺς περὶ σὲ καὶ ἀκολούθει με.

Καὶ ἡ Θεοτόκος ἔνευσε τοῖς Σεραφεὶμ καὶ Χερουβεὶμ, ταῖς παρθέναις, τοῖς ἀγγέλοις, τοῖς ἀρχαγγέλοις καὶ ἠκολούθησε τὸν σύζυγόν της.

Καὶ τοιαύτην ἔχων συνοδίαν ὁ Ἅγ. Ἰωσὴφ ἐκίνησε νὰ ἐξέλθῃ τοῦ Παραδείσου.

Ὅτε ὁ Θεὸς εἶδεν ὅτι ἔμελλε νὰ μείνῃ ἔρημος εἰς τὸν Παράδεισον, ἤρχισε νὰ καλοσυλλογίζεται καὶ καλέσας τὸν Ἰωσὴφ εἶπεν αὐτῷ·

— Ἅγιε Ἰωσὴφ, γέρων πεισματάρη, κάμε ὅ,τι θέλεις καὶ ἔμβασε εἰς τὸν Παράδεισον ὅποιον θέλεις· ἀλλὰ ἄφες τοὺς ὑπ' ἐμὲ νὰ μένωσιν ἐδῶ.

Καὶ οὕτω ὁ Μαστρίλλος εἰσῆλθε.

Βλέπετε λοιπὸν, εὐσεβεῖς χριστιανοὶ, ὁποίαν ἰσχὺν ἔχει εἰς τὸν οὐρανὸν ὁ Ἅγ. Ἰωσήφ; ἄρα ἂς ἔχωμεν αὐτὸν φίλον. Ἀλλὰ τί ποιητέον ὅπως τὸν ἐξιλεώσωμεν; Ἔμπροσθεν ἑκάστης εἰκόνος του ἂς ἀνάψωμεν τὴν νύκτα ἓν φῶς, καὶ αὐτὸς τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου μας θὰ μᾶς ἐμβάσῃ ἀναμφιβόλως εἰς τὸν Παράδεισον.

Τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἑσπέραν πεντακόσιαι λαμπάδες ἐκαίοντο εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Νεαπόλεως. Αἱ εἰκόνες ἐπολλαπλασιάσθησαν· ἡ εὐλάβεια ἐπεξετάθη εἰς ἅπαντας τοὺς ἁγίους καὶ αἱ ὁδοὶ ἐρωτίσθησαν, ὁ δὲ διαβάτης ἦτο βέβαιος ὅτι δὲν θὰ ἔπιπτε πλέον εἰς λάκκον ἢ εἰς βρόχους κακούργων.

Ὀλίγον κατ' ὀλίγον τὸ δημοτικὸν συμβούλιον ἔθετο φανοὺς εἰς πάσας τὰς πλατείας καὶ τὰς ὁδούς· σήμερον δὲ τὸ ἀέριον φέρει τοὺς χιλίους αὐτοῦ ὑπογείους σωλῆνας εἰς ὅλα τὰ μέρη. Εἰς τί λοιπὸν ἐχρησίμευον τόσαι εἰκόνες, τόσαι κογχύλαι, τόσοι ἐσταυρωμένοι;

Ὁ ἀριθμός των ἦν ἄπειρος· δὲν ὑπῆρχεν οἰκία μὴ ἔχουσα ἕνα, δύο ἢ καὶ τρεῖς. Καὶ δὲν ἦσαν ὅλαι ἀριστουργήματα τέχνης. Ὑπῆρχον τινὲς ἐν τῇ παλαιᾷ Νεαπόλει, δυνάμεναι διὰ τὸ ἀλλόκοτον τῆς μορφῆς νὰ διαγωνισθῶσιν, ὁ Θεὸς νὰ μὲ συγχωρήσῃ! μὲ τὰ εἴδωλα τῶν Ἰνδῶν καὶ Κινέζων.

Ὑπῆρχον εἰκόνες μὲ ἀσυμμέτρους ἀναλογίας, αἵτινες ἐπλήρουν ὁλόκληρον πρόσοψιν. Τινὲς κατ' ἀρχὰς ἦσαν μικρόταται, μετὰ ταῦτα ὅμως ὁ πρῶτος ὅστις ἤθελε τύχει χάριτός τινος ἐζωγράφιζεν ἐπ' αὐτῆς ἓν στέμμα, ἕτερος ἐπὶ τοῦ στέμματος μέγαν οὐρανὸν, ἕτερος ὀλίγον πρὸς τ' ἄνω ἕναστρον στερέωμα, ἕτερος ὑπὸ τὴν εἰκόνα ἐπιγραφὴν μὲ χαρακτῆρας κυρτοὺς, ἕτερος πλαίσιον ποικιλόχρουν. Ἡ ζωγραφία ἐλάμβανε τοιουτοτρόπως μεγάλας διαστάσεις. Καὶ τοῦτο μόνον δὲν ἀρκεῖ, ἀλλ' ἔξωθεν τοῦ πλαισίου,

« Pendono intorno in lungo ordine i voti
Che vi portano i creduli devoti » (1).

Εἰκόνες τινὲς εἶχον προσηλωμένον κωνοειδῆ στέφανον· ἐνταῦθα ἔβλεπες ἐρανίαν ἕτοιμον νὰ καταπατηθῇ ὑπὸ θυμοειδῶν ἵππων καὶ αἴφνης διαφεύγοντα τὸν κίνδυνον· ἐκεῖ κτίστην κρεμάμενον μὲν εἰς τὸν ἀέρα, βασταζόμενον δὲ ὑπ' ἀοράτου χειρὸς, καθ' ἣν στιγμὴν κατέπιπτεν ἀπό τινος ἰκριώματος· παρακάτω, ἀσθενῆ ἑτοιμοθάνατον καταδεδικασμένον ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς, αἴφνης ἀναῤῥωνύοντα· ἀλλαγοῦ χεῖρας, πόδας, μηροὺς, κεφαλὰς, ῥίνας ἐκ κηροῦ, καί . . . . μαντεύσατε τί; ἐπωμίδας ἀνθυπολοχαγοῦ! Μάλιστα, στρατιωτικὰς ἐπωμίδας! Ἀνθυπολοχαγός τις ὑπεσχέθη εἰς τὴν Θεοτόκον τὰς ἐπωμίδας του ἂν προβιβασθῇ λοχαγός. Ἡ Θεοτόκος ἐμεσίτευσε παρὰ τῷ ὑπουργῷ τῶν στρατιωτικῶν καὶ ὁ προβιβασθεὶς ἐξετέλεσε τὴν ὑπόσχεσίν του.

Δὲν λέγω τι περὶ τῶν θαυματουργῶν εἰκόνων, ἐκείνων δηλαδὴ αἵτινες ἤνοιγον ὀφθαλμοὺς, ἐκίνουν τὰς χεῖρας καὶ ἔκυπτον τὴν κεφαλὴν, κτλ. τότε ὁ ἐνθουσιασμὸς ὑπερέβαινε πᾶν ὅριον· ἐζωγραφεῖτο πέριξ τῆς εἰκόνος κῆπος ὡραιότατος μὲ ποικιλόχροα ἄνθη, ἐπήγνυτο περὶ τὸν κῆπον σιδηροῦν δρύφρακτον, ὅπερ κάποτε κατεῖχε καὶ σπιθαμάς τινας τῆς ὁδοῦ . . . . . .

Ἐν τῇ ὁδῷ *Πιτιασέκα* ὑπῆρχε γιγαντώδης ἐσταυρωμένος, ὅστις τὸ 1799 ἵνα μὴ πληγωθῇ ἔκλινε τὴν κεφαλὴν εἰς σφαῖραν καννονίου ῥιφθεῖσαν ἐκ τοῦ φρουρίου τοῦ Ἁγ. Ἔλμου ὑπὸ τοῦ Νικολίνου Κερατσιόλου, στρατηγοῦ τῆς δημοκρατίας· ἕτερος ὅμοιος ὑπάρχει ἐν τῷ ναῷ τῆς *Κάρμενε*, ὅστις ἐν ἀπωτέροις χρόνοις ἔπραξε τὸ αὐτὸ καὶ οὗ τινος ἐπί τινα ἔτη ηὔξανεν ἡ κόμη. Εἰς *Ἰδοὺ ὁ ἄν-*

(1) Ἤτοι κρέμανται πέριξ τὰ τάγματα τὰ ἐπεῖα φέρουσιν οἱ εὐσεβεῖς εὐλαβεῖς.

θρωπος, εἰς τὴν πλατεῖαν Μεδίνης, πρὸ ὀλίγων μόλις ἐτῶν ἤνοιξε τοὺς ὀφθαλμούς. Θεοτόκος τις ἐν τῷ σταθμῷ *Περδίνου* ἔκλαυσε.

Σήμερον αἱ εἰκόνες ἅπασαι μετηνέχθησαν εἰς τοὺς ναοὺς, οὐχὶ ὅμως ἄνευ γογγυσμοῦ καὶ ἀντιστάσεως. Εἰς μέρη τινὰ, ἐνῷ ὁ κτίστης κατέστρεφεν ἅγιόν τινα ἢ ἁγίαν, ὁρμαθὸς γραϊδίων συνώδευε διὰ κραυγῶν ἕκαστον καταπίπτον ἐρείπιον, ὅπως καὶ οἱ χοροὶ τῶν ἀρχαίων τραγῳδιῶν ἐξέπεμπον γόον ἐν ἑκάστῳ στίχῳ διηγήσεως θανάτου.

Ἦτο περίεργον ὄντως ν' ἀκούῃ τις τὰς ἐπιφωνήσεις τῶν διαβατῶν.

— Πόσον ὡραία ἦτον! ἀνεφώνει καλή τις οἰκοδέσποινα ὅλως ἐνθουσιῶσα.

— Νὰ τοῦ κοπῇ ὁ λαιμός! ὑπετονθόρυζε γραῖα ὀργίλη, ἀτενίζουσα τὸν κτίστην καὶ ποιοῦσα τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ.

— Τὸ ἐπ' ἐμοὶ, φοβοῦμαι ὅτι ἐξ ὅλων αὐτῶν θὰ ἐπέλθῃ κίνδυνος, ἔλεγεν ἄνθρωπός τις προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν.

Ἐν τῇ ἀγορᾷ, Λαζαρόνος τις προὐχώρησε καὶ περαιτέρω. Ὁ ἐκλεχθεὶς δήμαρχος, πειρώμενος νὰ ἐξαλείψῃ τὰς δεισιδαιμονίας τοῦ λαοῦ, ἠθέλησεν ὥστε ἱερεύς τις, ἐν λευκῇ στολῇ, προηγουμένων δύο λαμπάδων, νὰ μεταβῇ πρὸς ἐξάλειψιν τῶν εἰκόνων. Ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ὁ ὄχλος ὠργίσθη ἑρμηνεύσας τὴν διαταγὴν τοῦ δημάρχου ὡς ἱεροσυλίαν. Ἀνάγκη νὰ ἐπαναλάβωμεν τὸ μέγα διοικητικὸν ἀξίωμα, «Surtout pas trop de zèle.»

Αἱ εἰκόνες ἀφῃρέθησαν ἡσύχως ὑπὸ τῆς φρουρᾶς. Καὶ σήμερον οἱ Λαζαρόνοι ἔχουσι τὴν πεποίθησιν ὅτι οἱ ἅγιοι ἵστανται ἀναπαυτικώτερον ἐντὸς τῶν ναῶν παρὰ ἐκτεθειμένοι εἰς τὰς βροχὰς καὶ τοὺς ἀνέμους, καὶ ὅτι τὴν νύκτα κοιμῶνται ἥσυχοι μετὰ τοῦ Ἁγ. Ἰανουαρίου.

Οὕτω πᾶσα πρόνοια λαμβανομένη ὑπὸ τῶν κυβερνώντων πρὸς ὄφελος τοῦ λαοῦ, ὅσον καὶ ἂν ᾖ δυσάρεστος αὐτῷ κατ' ἀρχὰς, δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἔχῃ ἡ ἐξουσία σταθερότητα καὶ θάρρος.

Δ. ΛΙΒΑΘΗΝΟΠΟΥΛΟΣ.

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΡΩΜΗΣ.

Ἐξ ὅσων ἀπό τινος ἤδη χρόνου ἐνεργοῦνται ἐν Ῥώμῃ ἀνασκαφῶν, αἱ σπουδαιότεραι εἰσὶν αἱ ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Τιβέρεως ἐκτελούμεναι ἀπὸ τοῦ παρελθόντος χειμῶνος, ἐπιστατοῦντος τῶν ἔργων τοῦ γενικοῦ Ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων Visconti.

Ὅλον τὸ ἐπὶ τοῦ Τιβέρεως ἐκτεινόμενον τῆς πόλεως μέρος, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ ὄρους Αὐεντίνου καλεῖται *Marmorata*, καθότι ἐνταῦθα ἀπεβιβάζοντο πάλαι ἐκ τῶν πλοίων μάρμαρα ἀκατέργαστα διὰ τὰς οἰκοδομὰς τῆς πόλεως.

Ἀνακαλύψεις τινὲς ἐφείλκυσαν πρὸ πολλοῦ εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τὴν κοινὴν περιέργειαν. Εὑρέθησαν μάρμαρα μεγίστου ὄγκου· στῆλαι, ἀτελῶς καὶ πρὸς μετακόμισιν μόνον λελαξευμέναι, φέρουσαι τὸ ὄνομα τοῦ ἀποστέλλοντος ἢ τὸ τοῦ παραλήπτου ἢ τὸ ὄνομα τοῦ ἐργοστασίου τῶν λιθοξόων πρὸς ὃ ἀπεστέλλοντο.

Ἄπορον εἶναι πῶς μετὰ τοσαύτας ἀνακαλύψεις σχεδὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους, ἤρξαντο ἐπ' ἐσχάτων μόνον ἐν Ῥώμῃ συστηματικαὶ ἀνασκαφαί. Ἡ κυβέρνησις τῆς Ῥώμης δὲν δεικνύει πολὺν ζῆλον εἰς ἐπιχειρήσεις· ἡ ἔλλειψις ἐνεργητικότητος καὶ δραστηριότητος εἶναι ἓν ἐκ τῶν ἐλαχίστων ἐλαττωμάτων της.

Καὶ ὅμως τὸ ἀποτέλεσμα τῶν πρώτων ἀνασκαφῶν ὑπερέβη πᾶσαν προσδοκίαν· 493 ὄγκοι διαφόρων μαρμάρων τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἄλλων χωρῶν ἀνεσκάφθησαν τὸν παρελθόντα Μάρτιον· εὑρέθη μάρμαρον *πεντακοσίων* κυβικῶν ποδῶν· μάρμαρα τῆς Ἑλλάδος λευκὰ ἐξαισίας ποιότητος ἐπωλήθησαν εἰς λιθοξόους τῆς Ῥώμης.

Ὅσοι ἐκ τῶν λίθων τούτων φέρουσιν ἐπιγραφὰς πρόκειται νὰ κατατεθῶσιν ἐν τῷ Μουσείῳ τοῦ Βατικανοῦ· τὸ πλεῖστον δὲ μέρος τῶν λοιπῶν θὰ χρησιμεύσωσιν εἰς στολισμὸν τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Ῥώμης, καὶ οἱ ὡραιότεροι αὐτῶν εἰς τὴν τῆς ἀρχαίας καὶ περιφήμου ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Λαυρεντίου.

Ἐν τῷ χώρῳ τῶν ἀνασκαφῶν, περὶ ὧν ὁ λόγος, ἀνεφάνησαν ἀρχαῖαι προκυμαῖαι εἰς καλὴν κατάστασιν· ἡ κατασκευὴ αὐτῶν, κατὰ τοὺς ἐπιστήμονας, ἀνάγεται εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα μ. Χ.

Λίθοι μεγάλοι φέροντες ὀπὰς μαρτυροῦσιν ὅτι ἐχρησίμευον εἰς τὰ ἀπόγεια τῶν πλοίων· ἐκ τῆς θέσεως δὲ αὐτῶν εἰκάζεται ὅτι ὁ Τίβερις πρὸ χιλιάδων ἐτῶν τὴν αὐτὴν ἔχει τῶν ὑδάτων του στάθμην.

(Ἐκ τῆς «*Univers Illustrée*» Φυλλ. τοῦ Ὀκτωβρίου 1868.)